

Ζακ Λακάν, Σεμινάριο δέκατο, Το άγχος (1962-63)

(Προδημοσίευση δύο κεφαλαίων σε μετάφραση Ντόρας Περτέση,
για εσωτερική χρήση των σπουδαστών του Κέντρου Ψυχαναλυτικών Ερευνών)

ΣΤ΄

ΕΚΕΙΝΟ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΞΑΠΑΤΑ

Ένα πολύτιμο γνώρισμα του Φερέντσι [Ferenczi]

Το άγχος είναι πλαισιωμένο

Το άγχος δεν είναι δίχως αντικείμενο

Από το άγχος στην ενέργεια/δράση

Περί των αιτημάτων του Θεού των Εβραίων

Αυτό που σας υπενθυμίζω εδώ δεν είναι λοιπόν μεταφυσικής τάξεως. Πρόκειται περισσότερο περί μιας πλύσης εγκεφάλου.

Τον εν λόγω όρο τον χρησιμοποίησα πριν κάποια χρόνια, προτού εγκαταλειφθεί στην τύχη του μέσα από την καθημερινότητα. Αυτό που εννοώ, είναι να σας μάθω, χάρη σε μια μέθοδο, να αναγνωρίζετε στην σωστή θέση ό,τι σας παρουσιάζετε στην εμπειρία σας. Ασφαλώς, η αποτελεσματικότητα εκείνου που προτίθεμαι να κάνω δεν αποδεικνύεται παρά μέσω της εμπειρίας.

Κάποιοι κάθε τόσο μου αντιπαρέθεταν την παρουσία στην διδασκαλία μου ορισμένων ατόμων που έχω σε ανάλυση. Στο κάτω-κάτω, η νομιμότητα ετούτης της συνύπαρξης των εν λόγω δυο σχέσεων με εμένα - εκείνης όπου κάποιος με ακούει και της άλλης όπου, από εμένα, κάποιος ακούγεται – δεν μπορεί να κριθεί παρά μόνον εσωτερικά.

Ό,τι σας μαθαίνω εδώ μπορεί όντως άραγε να διευκολύνει στον καθέναν, και άρα εξίσου και σε κάποιον που εργάζεται μαζί μου, την πρόσβαση στην αναγνώριση της προσίδιας διαδρομής του; Σε τούτο το σημείο υπάρχει βεβαίως ένα όριο όπου η εξωτερική εποπτεία σταματάει, αλλά δεν είναι κακό σημάδι να διαπιστώνουμε ότι κάποιοι που συμμετέχουν σε αυτές τις δυο θέσεις, το λιγότερο, μαθαίνουν να διαβάζουν καλύτερα.

Είπα πλύση εγκεφάλου. Είναι ωραίο πράγμα να προσφέρομαι στην εποπτεία όπως και να σας δείχνω πως ξέρω να αναγνωρίζω στα λόγια εκείνων που αναλύω και κάτι άλλο από ό,τι υπάρχει στα βιβλία. Αντιθέτως, για εκείνους, αποδεικνύεται ότι ξέρουν να αναγνωρίζουν στα βιβλία ό,τι υπάρχει πράγματι μέσα στα βιβλία.

Ιδού για ποιον λόγο δεν γίνεται παρά να με επικροτήσω μ' ένα μικρό σημάδι, όπως αυτό, πρόσφατο, που μου δόθηκε από το στόμα κάποιου που έχω σε ανάλυση.

Δεν του ξέφυγε, πράγματι, η εμβέλεια ενός γνωρίσματος που μπορούμε εν παρόδω να συνάψουμε μ' ένα βιβλίο του Φερέντσι, του οποίου η μετάφραση έγινε πρόσφατα, κρίμα τόσο αργά.

1

Ο πρωτότυπος τίτλος του έργου είναι *Versuch einer Genitaltheorie*, δηλαδή, πιο ειδικά, Έρευνα περί μιας θεωρίας της γεννητικής δραστηριότητας, και όχι περί της καταγωγής της σεξουαλικής ζωής, όπως η μετάφραση το έπνιξε.

Ετούτο το βιβλίο σίγουρα, από κάποια πλευρά, προκαλεί μια ανησυχία. Για όσους ξέρουν να ακούνε, ήδη υπογράμμισα από πολύ καιρό, κάτι που επί τη ευκαιρία μπορεί να συσχετισθεί μ' ένα παραλήρημα. Όμως, ο Φερέντσι, φέροντας μαζί του μια τεράστια εμπειρία, αφήνει εντούτοις, στις καμπές του, περισσότερα του ενός γνωρισμάτων που είναι για εμάς πολύτιμα.

Το εν λόγω άρθρο, είμαι σίγουρος ότι ο συγγραφέας δεν του προσδίδει την σημασία που του αξίζει, δεδομένου πως η πρόθεσή του,

στο πλαίσιο της έρευνάς του, είναι να φτάσει σε μια έννοια πολύ αρμονίζουσα, πολύ πλήρη, του αντικειμένου του, δηλαδή τη γεννητική πραγμάτωση.

Ιδού με ποιους όρους εκφράζεται εν παρόδω. *Η ανάπτυξη της γεννητικής σεξουαλικότητας, για την οποία σχηματοποιούμε τις σημαντικές γραμμές στον άνθρωπο, - πρόκειται για έναν αρσενικό – υπόκειται στην γυναίκα κάτι που μεταφράζεται όπως σε μια μη αναμενόμενη διακοπή, μετάφραση τελείως αδόκιμη διότι στα γερμανικά πρόκειται για eine ziemlich unvermittelte Untebrechung, κάτι που σημαίνει μια διακοπή στις περισσότερες των περιπτώσεων λίγο ως πολύ δίχως διαμεσολάβηση.* Πράγμα που επίσης σημαίνει ότι η γυναίκα δεν συμμετέχει σε κάτι που ο Φερέντσι χαρακτηρίζει αμφιμειξία, και που δεν είναι τελικά παρά μια από τις πολιτογραφημένες μορφές αυτού που ονομάζουμε θέση - αντίθεση – σύνθεση, δηλαδή η διαλεκτική πρόοδος, αν μπορώ να πω, όρος που, επειδή δίχως άλλο δεν είναι αναβαθμισμένος στο πνεύμα του Φερέντσι, δεν εμψυχώνει όντως, το λιγότερο, ολόκληρη την κατασκευή του. Αν η διακοπή καλείται *unvermittelte*, συμβαίνει γιατί είναι λανθάνουσα σε σχέση με αυτή την πρόοδο, και ας μην ξεχνάμε ότι χρειάζεται να βρούμε την σύνθεση της γεννητικής αρμονίας. Πρέπει λοιπόν να εννοήσουμε ότι ετούτη η διακοπή συνιστά περισσότερο ένα αδιέξοδο, δηλαδή κάτι εκτός των βαθμίδων της διαμεσολάβησης.

Η εν λόγω διακοπή, λέει ο Φερέντσι, *χαρακτηρίζεται από την μετάθεση της ερωτογεννητικότητας της κλειτορίδας, γυναικείο πέος, προς την κοιλική κοιλότητα.* Σε αυτό το σημείο δεν κάνει τίποτα παραπάνω από το να υπογραμμίσει ό,τι μας λέει ο Φρόιντ. *Η αναλυτική εμπειρία μας υποβάλλει εντούτοις να υποθέσουμε ότι, στη γυναίκα, όχι μόνον ο κόλπος, αλλά επίσης και άλλα μέρη του σώματος μπορούν να γεννητικοποιηθούν, όπως μαρτυράει εξίσου η υστερία, ιδιαίτερα η θηλή και η περιοχή που την περιβάλλει.*

Όπως γνωρίζετε, υπάρχουν ασφαλώς και άλλες ζώνες που διακυβεύονται στην υστερία. Εξάλλου, η μετάφραση, ανεπαρκής στο να ακολουθήσει πράγματι το πολύτιμο στοιχείο εκείνου που μας προσφέρεται εδώ ως υλικό, καταδεικνύεται φλου, και κατά κάποιον τρόπο σαλιαρίζει. Στα γερμανικά υπάρχει όχι το *όπως μαρτυράει εξίσου*, αλλά απλά *nach Art der Hysterie*, δηλαδή με τον τρόπο της υστερίας ή σύμφωνα με.

Τι σημαίνει άραγε τούτο για κάποιον που έμαθε, είτε εδώ είτε αλλού, να ακούει; - αν δεν είναι το ότι στη γεννητική σχέση ο κόλπος εισάγεται σε λειτουργία μέσω ενός μηχανισμού απόλυτα ισοδύναμου με κάθε άλλον υστερικό μηχανισμό.

Και γιατί άραγε να μας εκπλήσσει; Το σχήμα μας με την κενή θέση αναφορικά με τη λειτουργία της επιθυμίας σας επιτρέπει, το λιγότερο, να τοποθετήσετε το παράδοξο περί του οποίου πρόκειται, και που έτσι προσδιορίζεται.

Ο τόπος, ο οίκος της απόλαυσης, βρίσκεται φυσιολογικά, διότι φυσικά, τοποθετημένος σ' ένα όργανο για το οποίο η εμπειρία όπως και η ανατομο-φυσιολογική επένδυση σας μαθαίνει με τον πιο σίγουρο τρόπο ότι είναι αναίσθητο, με την έννοια πως δεν θα μπορούσε καν να ξυπνήσει ως προς την αισθητικότητα για τον λόγο ότι είναι απονευρωμένο. Ο ύστατος τόπος της γεννητικής απόλαυσης είναι ένα μέρος - δεν αποτελεί μυστήριο – όπου κάποιος μπορεί να χύσει υπέρμετρες ποσότητες καυτού νερού, φτάνοντας σε μια ανυπόφορη θερμοκρασία για κάθε άλλον βλεννογόνο, δίχως να προκαλέσει αισθητές άμεσες αντιδράσεις.

Υπάρχει κάθε λόγος να εντοπίσουμε τέτοιους συσχετισμούς πριν να αναφερθούμε στον διαχρονικό μύθο μιας υποτιθέμενης ωρίμανσης, που θα καθιστούσε το σημείο άφιξης, δηλαδή την ολοκλήρωση της σεξουαλικής λειτουργίας στην γεννητική λειτουργία, τόπο σύγκλισης και σύνθεσης των πάντων που θα μπορούσαν να παρουσιαστούν μέχρι εδώ αναφορικά με τις μερικές τάσεις. Αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα της κενής θέσης της επιθυμίας ως προς ένα λειτουργικό σημείο, και σημειώνοντας ότι η ίδια η φύση, ότι η φυσιολογία δεν βρήκε αλλού το πιο κατάλληλο λειτουργικό της σημείο, μας απελευθερώνει λοιπόν από αυτά τα παράδοξα βάρη που συνετέλεσαν ώστε να φανταστούμε τόσες μυθικές κατασκευές γύρω από την υποτιθέμενη κολλική απόλαυση, και μας βάζει έτσι σε μια θέση πιο σαφή, όχι, ασφαλώς, ότι τίποτε δεν θα μπορούσε να υποδειχθεί πέραν.

Όσοι από εσάς παρευρίσκονταν στο Συμπόσιό μας στο Άμστερνταμ πάνω στην γυναικεία σεξουαλικότητα μπορούν να θυμηθούν ότι εκεί ειπώθηκαν πολλά και αξιόλογα πράγματα, δίχως να μπορούν εμπράκτως να αρθρωθούν και να εντοπιστούν, ελλείψει του δομικού πεδίου αναφοράς που υπέδειξα με το ξεκίνημα των εργασιών,

και για το οποίο προσπαθώ εδώ να σας δώσω τις αρθρώσεις. Και εντούτοις, πόσο μας είναι πολύτιμο να γνωρίζουμε αυτό εδώ που είναι στον πίνακα, όταν γνωρίζουμε όλα τα παράδοξα στα οποία εισερχόμαστε αναφορικά με τη θέση που δίνουμε στην υστερία πάνω σε ό,τι ονομάζουμε η κλίμακα της νεύρωσης.

Εξαιτίας προφανών αναλογιών με τον υστερικό μηχανισμό, ως προς το οποίον σας υπογράμμισα το σημαντικότερο μέρος, καθιστούμε την υστερία την πιο εξελιγμένη νεύρωση, επειδή είναι πιο κοντά στην γεννητική ολοκλήρωση. Σύμφωνα με αυτή τη διαχρονική θεώρηση χρειάζεται να την τοποθετήσουμε υπό τον όρο της παιδικής ωρίμανσης, αλλά επίσης και στην απαρχή της, διότι η κλινική μας δείχνει ότι στο πλαίσιο της νευρωτικής κλίμακας πρέπει αντίθετα να την θεωρήσουμε ασφαλώς ως την πιο πρωτογενή, γιατί πάνω σε αυτήν οικοδομούνται οι κατασκευές της ψυχαναγκαστικής νεύρωσης. Από την άλλη πλευρά, οι σχέσεις της υστερίας με την ψύχωση, με την σχιζοφρένεια, είναι προφανείς, και υπογραμμίστηκαν.

Το μόνο πράγμα που θα μας επέτρεπε κάτι διαφορετικό, αποφεύγοντας να επιπλέουμε στο επίπεδο των αναγκών της προς έκθεση περίπτωσης, και να μην τοποθετήσουμε την υστερία είτε στο τέλος είτε στην αρχή, των υποτιθέμενων εξελικτικών φάσεων, είναι το να την αναγάγουμε αρχικά σε ό,τι προέχει, δηλαδή στη συγχρονική και συγκροτούσα δομή της επιθυμίας ως τέτοιας, όπου εκείνο που προσδιορίζω ως η κενή θέση, παίζει πάντοτε μια ουσιώδη λειτουργία. Το ότι αυτή η λειτουργία καταδεικνύεται στην εξελιγμένη δομή της γεννητικής σχέσης, συνιστά συγχρόνως την επιβεβαίωση του καλώς θεμελιωμένου της μεθόδου μας και την απαρχή μιας πιο καθαρής ματιάς, απαλλαγμένης από τα φαινόμενα του γεννητικού.

Δίχως άλλο υπάρχει κάποιο εμπόδιο σε ό,τι διαπιστώνουμε άμεσα, επειδή πρέπει να περάσουμε από εκεί ώστε να το φτάσουμε μέσω μιας παρακαμπτήριου διαδρομής, αυτή του άγχους. Ιδού γιατί είμαστε εδώ.

Η χρονική στιγμή όπου εφέτος ολοκληρώνεται μια πρώτη φάση του λόγου μας είναι κατάλληλη για να υπογραμμίσω το εξής, υπάρχει μια δομή στο άγχος.

Την προσέγγισα με την βοήθεια αυτής της ταχυγραφικής μορφής που υπάρχει στον πίνακα από την αρχή του λόγου μου, και με ό,τι ζωντανές στάσεις επιφέρει, που χρειάζεται να εκληφθεί στον εξειδικευμένο χαρακτήρα της. Εντούτοις, δεν επέμεινα ακόμη αρκετά σε ένα σημείο.

Αυτό το γνώρισμα, είναι ο καθρέφτης ιδωμένος μέσω μιας τομής. Κι όμως, ένας καθρέφτης δεν εκτείνεται στο άπειρο, υπάρχουν όρια. Αν αναφερθείτε στο άρθρο από το οποίο προήλθε το παραπάνω σχήμα, θα διαπιστώσετε ότι αναφέρθηκα σε αυτά τα όρια του καθρέφτη. Ο εν λόγω καθρέφτης επιτρέπει στο υποκείμενο να δει ένα σημείο που τοποθετείται στον χώρο και το οποίο δεν του είναι άμεσα αντιληπτό. Όμως δεν βλέπω αναγκαστικά τον εαυτό μου εγώ ο ίδιος, ή το μάτι μου στον καθρέφτη, ακόμη και αν ο καθρέφτης με βοηθάει να αντιληφθώ κάτι που διαφορετικά δεν θα το έβλεπα. Αυτό που θέλω να σας πω με όλα τούτα, είναι πως το πρώτο πράγμα που θα προάγουμε αναφορικά με τη δομή του άγχους – και το οποίο πάντοτε αμελείτε στις παρατηρήσεις σας διότι γοητεύεστε από το περιεχόμενο του καθρέφτη ξεχνώντας έτσι τα όριά του -, συνίσταται στο ότι το άγχος είναι πλαισιωμένο.

Όσοι άκουσαν την εισήγησή μου στις Ημερίδες που έγιναν στην επαρχία αφιερωμένες στην φαντασίωση – εισήγηση που περιμένω πάντοτε να μου ξαναδώσουν το κείμενο μετά από δύο μήνες και μία εβδομάδα – θα θυμούνται την μεταφορά που χρησιμοποίησα, εκείνη ενός πίνακα που τοποθετείται στο πλαίσιο ενός παραθύρου. Παράλογη τεχνική δίχως άλλο αν πρόκειται μέσω ετούτης να δούμε καλύτερα τι είναι πάνω στον πίνακα, αλλά δεν πρόκειται περί αυτού. Οποιαδήποτε και αν είναι η μαγεία εκείνου που έχει ζωγραφιστεί στον καμβά, πρόκειται να μην ιδωθεί εκείνο που βλέπεται μέσω του παραθύρου.

Συμβαίνει να το βλέπουμε να εμφανίζεται στο όνειρο, και μάλιστα μ' έναν τρόπο καθόλου αμφίσημο, μια μορφή αμιγή, σχηματική της

φαντασίωσης. Είναι η περίπτωση του ονείρου της παρατήρησης *Ο άνθρωπος με τους λύκους*. Επειδή αυτό το επαναληπτικό όνειρο συνιστά την αμιγή φαντασίωση που αποκαλύπτεται στην δομή της, ιδού για ποιον λόγο είναι τόσο σημαντικό, και ο Φρόιντ το επιλέγει ως κεντρικό. Αν ετούτη η παρατήρηση έχει για εμάς έναν ανεξάντλητο χαρακτήρα, είναι διότι, ουσιωδώς, πρόκειται, και απ' άκρη σε άκρη, για τη σχέση της φαντασίωσης με το πραγματικό. Τι λοιπόν διαπιστώνουμε στο εν λόγω όνειρο; Το ξαφνικό άνοιγμα – οι δύο όροι δηλώνονται – ενός παραθύρου. Η φαντασίωση βλέπεται πέραν μιας τζαμαρίας, μέσω ενός παραθύρου που ανοίγει. Η φαντασίωση είναι πλαισιωμένη.

Όσον αφορά εκείνο που εσείς βλέπετε πέραν, εκεί αναγνωρίζεται η δομή αυτού που βλέπετε στον καθρέφτη του σχήματός μου. Υπάρχουν πάντοτε οι δύο μπάρες, μία ενός λίγο ως πολύ στηρίγματος και εκείνη ενός πράγματος που στηρίζεται. Στο εν λόγω όνειρο, πρόκειται για τους λύκους στα κλαδιά του δένδρου. Δεν έχω παρά να ανοίξω οποιαδήποτε συλλογή σχεδίων σχιζοφρενών μαζεύοντάς τα με το φαράσι, αν μπορώ να πω.

Λαμβάνω το πρώτο μου παράδειγμα από την εισήγηση που έκανε ο Ζαν Μπομπόν [Jean Bobon] στο τελευταίο Συμπόσιο της Ανβέρ [Anvers] για το φαινόμενο της έκφρασης.

Βλέπετε το σχέδιο μιας σχιζοφρενούς. Τι υπάρχει στην άκρη των κλαδιών; Για το εν λόγω υποκείμενο, εκείνο που εκπληρώνει τον ρόλο που παίζουν οι λύκοι στον άνθρωπο με τους λύκους, είναι τα σημαίνοντα. Πέραν των κλαδιών του δέντρου, αυτή γράφει τη διατύπωση του μυστικού της, *Io sono sempre vista*. Ιδού κάτι που δεν μπόρεσε ποτέ να πει μέχρι τότε, *Πάντοτε βλέπομαι*. Πρέπει ακόμη να σταματήσω ώστε να σας κάνω να αντιληφθείτε ότι στα ιταλικά, όπως και στα γαλλικά, το *vista* είναι αμφίσημο. Δεν πρόκειται μόνον για έναν παρακείμενο, πρόκειται επίσης για την *όραση*, με τις δύο έννοιες, υποκειμενική και αντικειμενική, η λειτουργία της όρασης και το γεγονός να είμαι / προσφέρομαι σε θέα, όπως λέμε η θέαση του τοπίου, εκείνη που έχει ληφθεί ως αντικείμενο σε μια κάρτ –ποστάλ.

Εκείνο που θέλω, ειδικά σήμερα, να τονίσω, είναι ότι το τρομερό, το ύποπτο, το ανησυχητικό, οτιδήποτε με το οποίο μεταφράζουμε, όπως μπορούμε στα γαλλικά, το εκπληκτικό γερμανικό *unheimlich*,

παρουσιάζεται λοιπόν μέσα από τους φεγγίτες. Το πεδίο του άγχους τοποθετείται στο εν λόγω πλαίσιο. Θα ξαναβρείτε έτσι αυτό μέσω του οποίου άρχισα την συζήτηση, δηλαδή τη σχέση με τη σκηνή του κόσμου.

Ξαφνικά, διαμιάς, θα βρείτε πάντοτε τούτον τον όρο τη στιγμή της εισόδου του φαινομένου του *unheimlich*. Θα βρείτε πάντοτε τη σκηνή που προτείνεται στην προσίδιά της διάσταση, και η οποία επιτρέπει να αναδυθεί εκείνο που, *δεν μπορεί να ειπωθεί* στον κόσμο.

Τι περιμένουμε πάντοτε με το τράβηγμα της κουρτίνας; - αν μη τι άλλο εκείνη τη σύντομη στιγμή άγχους, που γρήγορα σβήνει, αλλά που δεν λείπει ποτέ από τη διάσταση απ' όπου, πηγαίνοντας στο θέατρο, κάνουμε κάτι παραπάνω από το να βάλλουμε τα οπίσθιά μας σε μια πολυθρόνα λίγο ως πολύ καλοπληρωμένη – τη στιγμή των τριών χτύπων, και της κουρτίνας που ανοίγει. Δίχως αυτόν τον εισαγωγικό χρόνο του άγχους, που εκθλίβεται γρήγορα, τίποτα δεν μπορεί να λάβει την αξία εκείνου που θα καθοριστεί στην συνέχεια ως τραγικό ή κωμικό.

Αυτό που *δεν μπορεί, έλεγα*. Εδώ ακόμη, όλες οι γλώσσες δεν σας δίνουν τους ίδιους πόρους. Δεν πρόκειται για το *können* – ασφαλώς, πολλά πράγματα μπορούν να ειπωθούν, υλικά μιλώντας – αλλά για το *dürfen*, για ένα *δύναται* που μεταφράζει κακά το *επιτρέπει* ή *δεν επιτρέπει*, ενώ η λέξη αναφέρεται σε μια πιο πρωταρχική διάσταση. Είναι μάλιστα επειδή *man darf nicht*, αυτό *δεν γίνεται*, που *man kann*, θα το *μπορέσουμε* εντούτοις. Εδώ δρα ο εξαναγκασμός, η διάσταση χαλάρωσης, που συγκροτεί, κυριολεκτικά μιλώντας, την δραματική πράξη.

Δεν μπορούμε να καθυστερήσουμε πολύ στις αποχρώσεις αυτής της πλαισίωσης του άγχους. Θα πείτε άραγε ότι την αιτούμαι με την έννοια να την επαναφέρω στην αναμονή, στην προετοιμασία, σε μια κατάσταση συναγερμού, σε μια απάντηση που είναι ήδη άμυνας ενώπιον αυτού που θα συμβεί; Αυτό ναι, είναι η *Enwartung*, η συγκρότηση του εχθρικού ως τέτοιο, η αρχική προσφυγή πέραν του *Hilfsigkeit*. Εάν η προσμονή μπορεί πράγματι να εξυπηρετήσει, μεταξύ άλλων μέσων, την πλαισίωση του άγχους, δεν είναι απαραίτητη. Δεν υπάρχει καμία ανάγκη αναμονής, η πλαισίωση βρίσκεται πάντοτε εκεί. Το άγχος όμως είναι κάτι διαφορετικό.

Το άγχος δημιουργείται όταν εμφανίζεται στην εν λόγω πλαισίωση εκείνο που ήταν ήδη εκεί, πολύ πιο κοντά, στο σπίτι, *Heim*. Αυτός ο

οικείος, θα πείτε. Με κάποια έννοια, ναι, ασφαλώς, αυτός ο άγνωστος οικείος που εμφανίζεται με απρόσμενο τρόπο σχετίζεται με ό,τι συναντούμε στο *unheimlich* [ανοίκειο], αλλά είναι πολύ μικρό να το προσδιορίσουμε έτσι. Διότι όπως ο όρος υποδηλώνει, πολύ καλά λοιπόν για εσάς στα γαλλικά, αυτός ο οικείος, στην καθημερινή του σημασία, είναι ήδη κάποιος σφυρηλατημένος στην αναμονή.

Αυτός ο οικείος, είναι ήδη εκείνος που πέρασε στον εχθρικό, μέσω του οποίου άρχισα τον λόγο μου για την αναμονή. Αυτός ο οικείος, με την καθημερινή σημασία, δεν είναι ο *heimlich*, δεν είναι ο ένοικος του σπιτιού, είναι ο καλοπιασμένος εχθρός, ο γαληνεμένος, ο αποδεκτός. Εκείνος που είναι *Heim*, εκείνος που είναι *Geheimnis* δεν πέρασε ποτέ από τις καμπές, τα δίκτυα, τα κόσκινα της αναγνώρισης. Παρέμεινε *unheimlich*, λιγότερο μη συνηθισμένος παρά μη κατοικήσιμος, λιγότερο ασυνήθιστος παρά ακατοίκητος.

Η ανάδυση του *heimlich* στο πλαίσιο είναι εκείνο που συνιστά το φαινόμενο του άγχους, και ιδού γιατί είναι λάθος να πούμε ότι το άγχος είναι δίχως αντικείμενο.

Το άγχος έχει ένα άλλο είδος αντικειμένου από το αντικείμενο του οποίου η αντίληψη έχει προετοιμαστεί και δομηθεί από το κιγκλίδωμα της τομής, της εγκοπής, του εναδικού γνωρίσματος, του *αυτό είναι* που λειτουργεί πάντοτε κλείνοντας το χείλος, ή τα χείλη της τομής των σημαινόντων, που καθίστανται λοιπόν γράμματα πράγματα, σταλμένα υπό σφραγίδα σε άλλα ίχνη.

Τα σημαίνοντα καθιστούν τον κόσμο ένα δίκτυο ιχνών, μέσα στον οποίο το πέρασμα από τον έναν κύκλο στον άλλο είναι εφεξής δυνατόν. Κάτι που σημαίνει ότι το σημαίνον γεννάει έναν κόσμο, τον κόσμο του υποκειμένου που μιλάει, του οποίου το ουσιώδες γνώρισμα συνίσταται στο ότι εκεί είναι δυνατόν να εξαπατηθεί.

Το άγχος, είναι αυτή η τομή – αυτή η ξεκάθαρη τομή δίχως την οποία δεν μπορεί να νοηθεί η παρουσία του σημαίνοντος, η λειτουργία του, η εγκοπή του στο πραγματικό -, είναι αυτή η τομή που ανοίγεται, και επιτρέπει να αναδυθεί εκείνο που τώρα ακούτε καλύτερα, το ανήκουστο, την επίσκεψη, το νέο, εκείνο που τόσο καλά εκφράζει ο όρος της προαίσθησης, που δεν χρειάζεται να εννοηθεί ως η προαίσθηση κάποιου

πράγματος, αλλά επίσης ως η προ-αίσθηση, εκείνο που είναι πρό της γέννησης ενός συναισθήματος.

Με αφετηρία το άγχος όλες οι κατευθύνσεις είναι δυνατές. Εκείνο που τελικά περιμένουμε, και που συνιστά την αληθινή ουσία του άγχους, είναι το εξής, *αυτό δεν εξαπατά*, το εκτός αμφιβολίας.

Μην αφεθείτε να παγιδευτείτε από το φαίνεσθαι. Δεν σημαίνει επειδή ο δεσμός του άγχους προς την αμφιβολία, προς τον δισταγμό, προς το ψυχαναγκαστικό παιχνίδι της αμφιθυμίας, μπορεί κλινικά να σας φανεί αντιληπτός, ότι είναι το ίδιο πράγμα. Το άγχος δεν είναι η αμφιβολία, το άγχος συνιστά το αίτιον της αμφιβολίας.

Δεν είναι η πρώτη φορά, και δεν θα είναι ούτε η τελευταία που θα σας υπογραμμίσω το εξής, αν η λειτουργία της αιτιότητας διατηρείται μετά από δυο αιώνες κριτικής προσέγγισης, είναι ασφαλώς διότι βρίσκεται αλλού από εκεί που την απορρίπτουμε. Αν υπάρχει μια διάσταση όπου μπορούμε να αναζητήσουμε την αληθινή λειτουργία, το αληθινό βάρος, το νόημα της διατήρησης της λειτουργίας της αιτίας, αυτή βρίσκεται προς την κατεύθυνση του ανοίγματος του άγχους.

Το ότι στην αμφιβολία υπάρχει κατανάλωση προσπάθειας, τούτο συμβαίνει για να πολεμήσει το άγχος, και δικαιολογημένα με αυταπάτες. Είναι γιατί πρόκειται να αποφευχθεί αυτό που, στο άγχος, εκλαμβάνεται ως αφόρητη βεβαιότητα.

3

Θεωρώ ότι εδώ με σταματάτε για να μου υπενθυμίσετε ότι πάνω από μια φορά έχω προάγει με αφοριστικές μορφές, πως κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα ανθίζει στην βεβαιότητα, ή ακόμη ότι γεννάει τη βεβαιότητα, ή εν γένει, η αναφορά στη βεβαιότητα, είναι ουσιωδώς η δράση/ενέργεια.

Ε λοιπόν, ασφαλώς. Και ιδού ακριβώς τι μου επιτρέπει να εισάγω τώρα ότι ίσως μέσα από το άγχος είναι που η δράση / ενέργεια δανείζεται την βεβαιότητά της.

Το να ενεργείς / δρας, είναι να αποσπάζ από το άγχος την βεβαιότητά του. Το να ενεργείς, είναι να συντελείς σε μια μεταφορά άγχους.

Και επειδή βρισκόμαστε στο τέλος του τρίμηνου, μου επιτρέπεται, λίγο γρήγορα, να προάγω το εξής, ώστε να γεμίσω, ή σχεδόν να γεμίσω τα κενά που άφησα στον πίνακα του πρώτου μου Σεμιναρίου, εκείνου που διατάσσεται με αφετηρία τους φροϊδικούς όρους, αναστολή, σύμπτωμα, άγχος, συμπληρώνοντάς το με την παρεμπόδιση, δυσπραξία, συγκίνηση, και ταραχή. Τι υπάρχει άραγε στις κενές θέσεις; Υπάρχει η διάπραξη και η εκδραμάτιση.

Αναστολή	Παρεμπόδιση	<u>Δυσπραξία</u>
Συγκίνηση	Σύμπτωμα	Διάπραξη
Ταραχή	Εκδραμάτιση	Άγχος

Πίνακας του άγχους

Δεν έχω σήμερα τον χρόνο για να σας πω το γιατί. Ιδού για ποιον λόγο είπα ότι δεν θα κάνω παρά σχεδόν να συμπληρώσω τον εν λόγω πίνακα. Εντούτοις, θα σας προάγω σε αυτή την διαδρομή διακρίνοντάς σας, στο πλαίσιο της πιο στενής σχέσης όσων λέω τούτο το πρωϊνό, την αντίθεση που ήδη ενέχεται, και μάλιστα εκφράζεται, στην πρώτη μου εισαγωγή ετούτων των όρων, μεταξύ αυτού που υπάρχει ως πλεονάζον στην δυσπραξία και εκείνου που υπάρχει ως ελλείπον στην ταραχή, *esmayer*, που ουσιωδώς σας είπα είναι, η επίκληση της δύναμης που εκλείπει, η εμπειρία εκείνου που σας λείπει στην ανάγκη.

Η συσχέτιση αυτών των δυο όρων είναι ουσιώδης αναφορικά με το θέμα μας, διότι υπογραμμίζει την αμφισημία. Αν εκείνο με το οποίο έχουμε να κάνουμε είναι πλεονάζον, τότε λοιπόν δεν μας λείπει. Αν φτάσει να μας λείψει, τότε γιατί άραγε να πούμε ότι αλλού μας εμποδίζει;

Ας προσέξουμε εδώ να μην υπαναχωρήσουμε στις πιο κολακευτικές αυταπάτες.

Αντιμετωπίζοντας εμείς οι ίδιοι το άγχος, ας αναγνωρίσουμε τι λένε όλοι όσοι μίλησαν περί αυτού από επιστημονική άποψη. Εμ πως! Εκείνο που έπρεπε να θέσω εξ αρχής ως απαραίτητο για την συγκρότηση ενός κόσμου, το σημαίνον ως δυνατότητα εξαπάτησης, εδώ αναδεικνύεται ότι δεν είναι μάταιο. Διαπιστώνεται μάλιστα καλύτερα όταν πρόκειται για το άγχος. Και τι είναι αυτό που ακριβώς διαπιστώνεται άραγε; Είναι ότι προσεγγίζοντάς το επιστημονικά, χρειάζεται πάντοτε να δείξουμε ότι πρόκειται περί μιας τεράστιας απάτης.

Δεν αντιλαμβανόμαστε ότι όλα αυτά στα οποία εκτείνεται η κατάκτηση του λόγου μας επιστρέφει πάντοτε για να δείξει ότι πρόκειται περί μιας τεράστιας απάτης. Ελέγχοντας το φαινόμενο μέσω της σκέψης, δείχνουμε πάντοτε πώς μπορούμε να το κάνουμε μ' έναν απατηλό τρόπο, πώς μπορούμε να το αναπαράγουμε, δηλαδή να το κάνουμε ένα σημαίνον. Τίνος ένα σημαίνον; Το υποκείμενο αναπαράγοντάς το νόθευσε το λογιστικό βιβλίο. Δεν είναι προς έκπληξη, αν είναι αλήθεια ότι το σημαίνον συνιστά το ίχνος του υποκειμένου στην αυλή του κόσμου. Μονάχα, αν θεωρούμε ότι μπορούμε να συνεχίσουμε αυτό το παιχνίδι με το άγχος, ε λοιπόν, ας είμαστε σίγουροι ότι δεν θα τα βγάλουμε πέρα, διότι το άγχος για την ακρίβεια ξεφεύγει από ετούτο το παιχνίδι.

Λοιπόν, αυτό είναι που πρέπει να αποφύγουμε τη στιγμή που αντιλαμβανόμαστε τι σημαίνει η εν λόγω σχέση της δυσπραξίας προς το πλεονάζον / επί πλέον σημαίνον και η έλλειψη προς το ελλείπον σημαίνον. Θα σας το απεικονίσω. Να γνωρίζετε ότι αν δεν θα υπήρχε η ανάλυση, δεν θα μπορούσα να μιλήσω επ' αυτού. Αλλά η ανάλυση το συνάντησε στην πρώτη στροφή, στον φαλλό για παράδειγμα.

Ο μικρός Χανς, κάνοντας λογική όπως και ο Αριστοτέλης, θέτει την ισοδυναμία *Όλα τα αγαπημένα όντα έχουν έναν φαλλό*. Υποθέτω ότι απευθύνομαι σε ανθρώπους που παρακολούθησαν τον σχολιασμό μου αναφορικά με την ανάλυση του μικρού Χανς, και οι οποίοι επίσης θυμούνται τι ήταν εκείνο που φρόντισα να υπογραμμίσω τον τελευταίο χρόνο ότανμίλαγα για την επονομαζόμενη καθολική καταφατική

πρόταση, δηλαδή ότι ετούτη δεν έχει άλλο νόημα παρά να ορίσει το πραγματικό, με αφετηρία το αδύνατον. Είναι αδύνατον ένα ον να μην έχει έναν φαλλό. Όπως το διαπιστώνετε, η λογική έχει εφεξής αυτή την λειτουργία ουσιωδώς αβέβαιη να καταδικάζει το πραγματικό ώστε να σκοντάφτει αιωνίως στο αδύνατον. Δεν έχουμε άλλο τρόπο να το αντιληφθούμε παρά προχωρώντας από σκόνταμμα σε σκόνταμμα.

Ιδού ένα παράδειγμα. Υπάρχουν ένζωα όντα, η μαμά για παράδειγμα, που δεν έχουν φαλλό. Λοιπόν, τούτο σημαίνει ότι δεν υπάρχουν ένζωα όντα – άγχος.

Πρέπει να κάνουμε το επόμενο βήμα. Το πιο βολικό είναι να πούμε ότι ακόμη και αυτοί που δεν έχουν, το έχουν. Ιδού για ποιον λόγο κολλάμε εν γένει σε αυτήν τη λύση. Τα ένζωα όντα που δεν έχουν φαλλό, θα τον αποκτήσουν, ενάντια και σε πείσμα όλων. Επειδή θα αποκτήσουν έναν φαλλό ιδού ο λόγος – που εμείς οι άλλοι, ψυχολόγοι, θα ονομάσουμε εξωπραγματικό, και που θα είναι απλά ο φαλλός ως σημαίνον – που θα είναι ένζωοι. Έτσι, από σκόνταμμα σε σκόνταμμα, προοδεύει, δεν τολμώ να πω η γνώση, αλλά ασφαλώς η κατανόηση.

Παρεμπιπτόντως, δεν μπορώ να αντισταθώ στην ευχαρίστηση να σας κοινοποιήσω μια ανακάλυψη, ένα εύρημα, που η τύχη, η καλή τύχη, εκείνο που ονομάζουμε η τύχη και που είναι τόσο λίγη, κατέστησε εφικτό να κάνω για εσάς, όχι αργότερα από αυτό το σαββατοκύριακο, σ' ένα λεξικό *slang* (αργκό).

Θεέ μου, θα πήρε πολύ χρόνο για να φτάσω εκεί, αλλά η αγγλική γλώσσα είναι μια ωραία γλώσσα! Ποιος λοιπόν από εδώ γνωρίζει ότι, ήδη από τον 15^ο αιώνα, η *slang* βρήκε αυτό το θαύμα αντικαθιστώντας επ' ευκαιρία το *I understand you perfectly* με το *I understumble you perfectly*; Το γράφω, γιατί η φωνοποίηση σας επέτρεψε ίσως να αποφύγετε την απόχρωση. Αυτό το *understumble* που δεν μεταφράζεται στα γαλλικά ενσωματώνει στο *understand* που σημαίνει *κατανοώ* το *stumble* που για την ακρίβεια σημαίνει το σκόνταμμα. Το να κατανοούμε, συνίσταται πάντοτε να προχωράμε κουτσά στραβά μέσω της παρεξήγησης.

Η κλασική ψυχολογία διδάσκει ότι η στόφα της εμπειρίας αποτελείται από πραγματικό και εξωπραγματικό, και ότι οι άνθρωποι βασανίζονται από το εξωπραγματικό μέσα στο πραγματικό. Αν ήταν έτσι,

θα ήταν τελείως μάταιο να ελπίζουμε ότι θα απαλλαχτούμε από ετούτο, για τον λόγο ότι η φροϊδική κατάκτηση μας διδάσκει πως το ανοίκειο, σημαίνει ότι, στο εξωπραγματικό εκείνο που τους βασανίζει είναι το πραγματικό.

Η μέριμνά του, *Sorge*, μας λέει ο φιλόσοφος Χάιντεγγερ. Ασφαλώς, αλλά ιδού λοιπόν που προχωρήσαμε. Φτάσαμε άραγε στον τελικό όρο; Προτού κινηθείτε για να μιλήσετε, να ριχτείτε στην δουλειά, προϋποτίθεται η μέριμνα. Τι σημαίνει άραγε αυτό; Δεν βλέπουμε άραγε ότι είμαστε ήδη εδώ, στο επίπεδο μιας τέχνης μέριμνας; Προφανώς ο άνθρωπος είναι ένας μεγάλος παραγωγός κάποιου πράγματος που, επειδή τον αφορά, ονομάζεται η μέριμνα. Όμως λοιπόν, προτιμώ καλύτερα να το μάθω από ένα ιερό βιβλίο, που συγχρόνως συνιστά το πιο ιερόσυλο βιβλίο που έχει υπάρξει, και που ονομάζεται *Ο Εκκλησιαστής*.

Ο εν λόγω τίτλος είναι η ελληνική μετάφραση, από τους Εβδομήκοντα, του όρου *Qoheleth*, άπαξ, μοναδικός όρος που χρησιμοποιείται σε ετούτη τη μόνη περίπτωση και που προέρχεται από το *Qahâl*, σύναξη / συνέλευση. Το *Qoheleth* συνιστά συγχρόνως μια αφηρημένη και μια γυναικεία μορφή, ούσα κυριολεκτικά μιλώντας η συνελευσιακή αρετή, αυτή που τους μαζεύει, η *Εκκλησία*, αν θέλετε, αντί ο *Εκκλησιαστής*.

Τι μας μαθαίνει άραγε το εν λόγω βιβλίο που ονόμασα το ιερό και πιο ιερόσυλο βιβλίο; Ο φιλόσοφος κλονίζεται, διαβάζοντας εν προκειμένω δεν ξέρω κι εγώ ποια επικουρική απήχηση. Το διάβασα. Επικουρική, μιλώντας αναφορικά με τον Εκκλησιαστή. Γνωρίζω καλά ότι ο Επίκουρος εδώ και πολύ καιρό έχει σταματήσει να μας γαληνεύει, όπως ήταν, το ξέρετε, η πρόθεσή του, αλλά το να πούμε ότι ο Εκκλησιαστής, είχε, για μια στιγμή, μια πιθανότητα να μας παράγει το ίδιο επιτέλεσμα, αυτό σημαίνει πράγματι να μην τον έχουμε ποτέ καν μισανοίξει.

Ο Θεός μου ζητάει να απολαύσω – κατά λέξη. Η Βίβλος, συνιστά πρωτίστως τον λόγο του Θεού. Και ακόμη κι αν δεν πρόκειται για τον λόγο του Θεού, θεωρώ ότι ήδη παρατηρήσατε την απόλυτη διαφορά που υπάρχει μεταξύ του Θεού των Ισραηλιτών και του Θεού του Πλάτωνα. Ακόμη κι αν η χριστιανική ιστορία θεώρησε ότι οφείλει, σχετικά με τον Θεό των Ισραηλιτών, να βρει κοντά στον Θεό του Πλάτωνα την

ψυχωτική της απόδραση, είναι εξάλλου καιρός να θυμηθούμε τη διαφορά που υπάρχει μεταξύ του Θεού ως καθολικό κινούν του Αριστοτέλη, του Θεού υπέρτατο αγαθό, παραληρηματική θεώρηση του Πλάτωνα, και του Θεού των Ισραηλιτών, που είναι ένας Θεός με τον οποίο μιλάμε, ένας Θεός που σας ζητάει κάτι και πού, στον Εκκλησιαστή, σας προστάζει *Απόλαυσε* – αυτό είναι πράγματι το αποκορύφωμα.

Το να απολαμβάνεις μέσω των επιταγών είναι εξάλλου κάτι που, ο καθένας το αντιλαμβάνεται ότι, αν υπάρχει μια πηγή, μια καταγωγή, του άγχους, πρέπει πάραυτα να βρίσκεται κάπου εκεί. Στο *Απόλαυσε* (*Jouis*) δεν μπορώ παρά να απαντήσω ένα πράγμα, δηλαδή *Ακούω* (*j'ouïs*), αλλά φυσικά δεν απολαμβάνω, εντούτοις, τόσο εύκολα. Τέτοιου είδους είναι η επιταγή παρουσίας μέσω της οποίας ενεργοποιείται για εμάς ο Θεός που μιλάει, και που μας λέει ρητά ότι είναι αυτός που είναι.

Για να προχωρήσω, κατά τη διάρκεια που βρίσκεται εδώ, στην εμβέλειά μου, στο πεδίο των αιτημάτων του, θα εισάγω, γιατί αυτό άπτεται πολύ του αντικειμένου μας και γιατί έφτασε η στιγμή – σκέφτεστε ασφαλώς ότι δεν πρόκειται περί μιας χθεσινής παρατήρησης -, ότι μεταξύ των αιτημάτων του Θεού προς τον εκλεκτό και προνομιούχο λαό του, υπάρχουν εν προκειμένω κάποια τελείως συγκεκριμένα, και για τα οποία φαίνεται ότι, για να διασαφηνίσουμε καλώς τους όρους, ο εν λόγω Θεός δεν είχε ανάγκη την πρόγνωση του Σεμιναρίου μου – και κυρίως, υπάρχει ένα από αυτά που ονομάζεται περιτομή. Σας προστάζει να απολαύσετε και, επιπλέον, μπαίνει και στον τρόπο χρήσης. Διασαφηνίζει το αίτημα, αναδίδει το αντικείμενο.

Ιδού ως προς τι, θεωρώ, τόσο για εσάς όσο και για εμένα, ότι δεν μπόρεσε παρά να εμφανιστεί εδώ και καιρό το καταπληκτικό μπλέξιμο, η αμηχανία, που υπάρχει στο να ανάγουμε την περιτομή στον ευνουχισμό.

Ασφαλώς ετούτο έχει μια αναλογική σχέση, γιατί σχετίζεται με το αντικείμενο του άγχους. Αλλά το να πούμε ότι η περιτομή είναι το αίτιον, το ανάλογο εκείνου που ονομάζουμε ο ευνουχισμός και του συμπλέγματός του, συνιστά ένα χονδροειδές λάθος, δεν βγαίνουμε από το σύμπτωμα, δηλαδή από εκείνο που, στο τάδε περιτμημένο υποκείμενο, μπορεί να καταστεί συγχυτικό αναφορικά με το σημάδι του, με ό,τι ενδεχομένως πρόκειται στη νεύρωσή του σχετικά με το σύμπλεγμα ευνουχισμού.

Δεν υπάρχει τίποτα λιγότερο ευνουχιστικό από την περιτομή. Όταν έχει γίνει καλά, δεν μπορούμε να αρνηθούμε ότι το αποτέλεσμα είναι μάλλον κομψό, ιδίως συγκρινόμενο με όλα αυτά τα αρσενικά μόρια της Αρχαίας Ελλάδας που οι αρχαιοπώλες, με πρόσχημα ότι είμαι αναλυτής, φέρνουν πληθώρα και μάλιστα στο σπίτι μου, φορτωμένοι με μια βαλίτσα από αυτά τα μόρια, για τα οποία πρέπει να πω ότι η φίμωση είναι πάντοτε εμφαντική μ' έναν τρόπο ιδιαζόντως αηδιαστικό. Υπάρχει εξάλλου στην πρακτική της περιτομής κάτι το υγιές από μια αισθητική πλευρά.

Άλλωστε, οι περισσότεροι από εκείνους που συνεχίζουν επ' αυτού να επαναλαμβάνουν τις συγχύσεις που βρίθουν στα ψυχαναλυτικά κείμενα αντιλήφθηκαν εντούτοις από πολύ καιρό ότι επρόκειτο επίσης να συρρικνώσουμε με σημαίνοντα τρόπο την σεξουαλικού τύπου αμφισημία. *Είμαι η πληγή και το μαχαίρι*, λέει κάπου ο Μπωντλέρ. Ε λοιπόν, γιατί να θεωρήσουμε άραγε σαν μια φυσιολογική κατάσταση το να είμαστε συγχρόνως το ξίφος και η θήκη; Η τελετουργική πρακτική της περιτομής δεν μπορεί παρά να δημιουργήσει έναν υγιεινό καταμερισμό αναφορικά με την διαίρεση των ρόλων.

Οι εν λόγω παρατηρήσεις, το αντιλαμβάνεστε σαφώς, δεν είναι πλάγιες. Η περιτομή δεν μπορεί πλέον να σας μοιάζει ήδη σαν ένα τελετουργικό καπρίτσιο, διότι αυτή είναι σύμφωνη με ό,τι σας μαθαίνω να εξετάζετε στο πλαίσιο του αιτήματος, δηλαδή τον εντοπισμό του αντικειμένου και τη λειτουργία της τομής. Εκείνο που ο Θεός ζητάει ως προσφορά αυτής της οριοθετημένης ζώνης αναδεικνύει το αντικείμενο αφού το έχει εντοπίσει. Το ότι μετά από αυτά, αν όσοι αναγνωρίζουν εαυτούς σε ετούτο το παραδοσιακό σημάδι δεν διαπιστώνουν εντούτοις να μειώνεται, ίσως μακράν τούτου, η σχέση τους με το άγχος, είναι ένα ερώτημα.

Ο ένας από αυτούς που επικαλεστήκαμε εδώ, και ασφαλώς δεν προσδιορίζω κανέναν μέσα από το ακροατήριό μου, μου κατονόμασε μια ημέρα, σε μια προσωπική επιστολή, τον τελευταίο των καβαλιστών χριστιανών. Ησυχάστε. Εάν συμβαίνει να αργοπορώ σε κάποια επιστάμενη έρευνα που παίζει κυριολεκτικά μιλώντας πάνω στον υπολογισμό των σημαίνοντων, η γεμετρία¹ μου δεν θα μπερδευτεί στον

---

¹ Η λέξη γεμετρία (γεωμετρία), προέρχεται από την ελληνική λέξη γεωμετρία. Η γεμετρία είναι μια μορφή εξήγησης της Εβραϊκής Βίβλου κατά την οποία προσθέτουμε την αριθμητική αξία των γραμμάτων και των φράσεων ώστε να τις ερμηνεύσουμε.

λογαριασμό της. Δεν θα με κάνει ποτέ να εκλάβω, αν τολμώ να πω, την κύστη μου για το φανάρι της γνώσης. Ακόμη καλύτερα, αν αυτό το φανάρι αποδεικνύεται ότι είναι ένα κουφό φανάρι, θα με κάνει περισσότερο, αν είναι απαραίτητο, να αναγνωρίσω εκεί την κύστη μου.

Αλλά, πιο άμεσα από τον Φρόνιτ διότι έρχομαι μετά από αυτόν, επερωτώ τον Θεό του – *Τι θέλει*,² Με άλλα λόγια, ποια είναι η σχέση της επιθυμίας προς τον νόμο; Ερώτημα που εκθλίβεται πάντοτε από την φιλοσοφική παράδοση, στο οποίο όμως ο Φρόνιτ απάντησε, και εσείς εν προκειμένω ζείτε, ακόμη και αν, όπως όλος ο κόσμος, δεν το έχετε ακόμη αντιληφθεί. Απάντηση – είναι το ίδιο πράγμα.

Ό,τι σας διδάσκω, εκεί που σας οδηγεί ό,τι σας διδάσκω, και που είναι εδώ ήδη στο κείμενο, μασκαρεμένο με τον μύθο του Οιδίποδα, είναι το εξής: αυτοί οι όροι που φαίνεται να τίθενται σε μια σχέση αντίθεσης, η επιθυμία και ο νόμος, δεν συνιστούν παρά έναν και τον ίδιο φραγμό, ώστε να μας εμποδίζουν την είσοδο προς το Πράγμα. *Volens, nolens*, επιθυμών, στρατεύομαι στον δρόμο του νόμου. Ιδού γιατί ο Φρόνιτ ανάγει την καταγωγή του νόμου στην άπιαστη επιθυμία του πατέρα. Εκείνο όμως που η ανακάλυψή του όπως και όλη η αναλυτική έρευνα σας οδηγεί, είναι να μην χάσετε από τα μάτια σας ό,τι αληθινό υπάρχει πίσω από αυτή την αυταπάτη.

Ακόμη και αν μου τυποποιούν ή όχι τα αντικείμενά μου, μόλις επιθυμώ, δεν γνωρίζω τίποτα από εκείνο που επιθυμώ. Και μετά, από καιρού εις καιρόν, εμφανίζεται ένα αντικείμενο ανάμεσα σε όλα τα υπόλοιπα, για το οποίο δεν ξέρω πράγματι γιατί είναι εδώ.

Από τη μια πλευρά, υπάρχει εκείνο για το οποίο έμαθα ότι καλύπτει το άγχος μου, το αντικείμενο της φοβίας μου, και δεν αρνούμαι πως χρειάστηκε να μου το εξηγήσουν, γιατί μέχρι τότε δεν γνώριζα τι είχα στο μυαλό μου, εκτός αν πούμε ότι το είχατε ή όχι. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει εκείνο για το οποίο δεν μπορώ πράγματι να αιτιολογήσω γιατί είναι ετούτο που επιθυμώ – κι εγώ, που δεν απεχθάνομαι τα κορίτσια, γιατί ακόμη αγαπάω περισσότερο τα παπουτσάκια;

Από την μια υπάρχει ο λύκος, από την άλλη ο βοσκός.

---

² Αναφορά στο γράφημα της επιθυμίας.

Σε αυτό το σημείο θα σας αφήσω στο τέλος ετούτων των πρώτων
εισηγήσεων για το άγχος.

Όμως, υπάρχει και κάτι άλλο να ακούσουμε μέσα από την
αγωνιώδη προσταγή του Θεού, υπάρχει το κυνήγι της Άρτεμης, για το
οποίο, τον χρόνο που διάλεξα, των εκατό ετών από τον Φρόνιτ, σας είπα
ότι ετούτο αποτελούσε το Πράγμα της φροϊδικής αναζήτησης. Το
ερχόμενο τρίμηνο, σας δίνω ραντεβού, για την σφαγή του λύκου.

19 Δεκεμβρίου 1962

ΙΒ΄

ΤΟ ΑΓΧΟΣ, ΣΗΜΑΔΙ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ

Οι τρόμοι του Τσέχωφ

Η θηλή και το εκχωρήσιμο αντικείμενο

Η Αγάθη και η Λουκία

Η διαστροφή και το άγχος του Άλλου

Από την πτώση της στύσης στον ευνουχισμό

Θα συνεχίσουμε λοιπόν να βαδίζουμε στο πλαίσιο της προσέγγισής μας για το άγχος, ετούτο το άγχος που σας βάζω να ακούτε ώστε αυτό το ίδιο να καταστεί της τάξεως της προσέγγισης.

Είστε ήδη επαρκώς εν γνώσει όσων παράγω εδώ ώστε να γνωρίζετε πως το άγχος δεν είναι ό,τι κάποιος απερίσκεπτα θεωρούν.

Εντούτοις, ξαναδιαβάζοντας από κοντά τα σημαντικά κείμενα αναφορικά με το ερώτημα του άγχους, μπορείτε να διαπιστώσετε ότι εκείνο που σας έμαθα πόρρω απέχει να απουσιάζει από τα εν λόγω, απλά βρίσκεται εκεί κρυμμένο, συγκαλυμμένο, μέσω διατυπώσεων που είναι καταρχάς πολύ προνοητικοί ίσως τρόποι, υπό το περίβλημα, αν μπορούμε να πούμε, ενός κελύφους.

Πάραυτα, οι σημαντικότεροι συγγραφείς επιτρέπουν να αναδυθεί εκείνο το οποίο υπογράμμισα, ότι δηλαδή το άγχος δεν είναι *άνευ αντικειμένου (objektlos)*, ότι δεν είναι δίχως αντικείμενο.

Στο έργο *Hemmung, Symptom und Angst*, Παράρτημα Β, *Ergänzung zur Angst, Συμπλήρωμα πάνω στο θέμα του άγχους*, μπορείτε να αναγνώσετε τη φράση όπου, ακολουθώντας ως προς αυτό την μετάφραση, ο Φρόιντ επικαλείται την απροσδιοριστία, το *Objektlosigkeit* του άγχους. Θα πρέπει μόνον να σας υπενθυμίσω ολόκληρο το άρθρο για να πω ότι το εν λόγω χαρακτηριστικό να είναι δηλαδή δίχως αντικείμενο δεν μπορεί να διατηρηθεί. Διότι, δείτε την φράση που προηγείται, ο ίδιος ο Φρόιντ λέει ότι το άγχος είναι ουσιαστικά *Angst vor etwas*, άγχος ενώπιον κάποιου πράγματος.

Μπορούμε άραγε να αρκεστούμε με αυτή τη διατύπωση; Ασφαλώς και όχι. Πρέπει να πάμε πιο μακριά και να πούμε περισσότερα για ετούτη τη δομή. Αυτή τίθεται σε αντίθεση με εκείνη που εισήγαγα τοποθετώντας το αίτιο της επιθυμίας όπισθεν της επιθυμίας. Πως άραγε αυτή πέρασε έμπροσθεν; Εδώ ίσως βρίσκεται μια από τις πηγές του προβλήματος.

Όπως και να είναι, ας υπογραμμίσουμε σαφώς -βρισκόμαστε εδώ μαζί με την παράδοση ενώπιον ενός ζητήματος σχεδόν φιλολογικού-έναν κοινό τόπο: τον φόβο και το άγχος. Όλοι οι συγγραφείς που αναφέρονται στην σημασιακή διατύπωση αυτών των λέξεων, το λιγότερο στην αρχή, τις αντιπαραθέτουν, ακόμη και αν ορισμένοι, στην συνέχεια, τις συνδέουν ή τις αναγάγουν την μια στην άλλη, κάτι που δεν είναι η περίπτωση για τους καλύτερους. Έχουμε την τάση να επιτονίζουμε την αντίθεση του φόβου και του άγχους σε συνάρτηση με την θέση του καθενός σε σχέση με το αντικείμενο, και δεδομένου του λάθους που έτσι γίνεται φτάνουμε να δώσουμε έμφαση στο ότι ο φόβος, αυτός, έχει ένα αντικείμενο.

Θα υπήρχε εδώ αντικειμενικός κίνδυνος, *Gefahr*, επικινδυνότητα, *Gefährdung*, κατάσταση κινδύνου, είσοδος του υποκειμένου σε κίνδυνο. Αξίζει να σταματήσουμε εν προκειμένω. Τι συνιστά έναν κίνδυνο; Θα πούμε ότι εκ φύσεως ο φόβος είναι, κατάλληλος, σύστοιχος, *entsprechend*, προς το αντικείμενο εκ του οποίου εκπορεύεται ο κίνδυνος.

Το άρθρο του Γκολντστάιν (Goldstein) περί του προβλήματος του άγχους στο οποίο εμείς σταματάμε, είναι από αυτή την άποψη πολύ σημαντικό μιας πέννας ενός συγγραφέα που αφήνεται να παρασυρθεί, ο

οποίος εντούτοις ήξερε να αναδείξει επί του θέματός μας ιδιαίτερα πολύτιμα γνωρίσματα. Επιμένει στον προσανατολισμένο χαρακτήρα του φόβου, ως εάν ο φόβος να κάνει τα πάντα για τον εντοπισμό του αντικειμένου, για μια οργάνωση απάντησης, αντίθεσης, της *Entgegenstellen*, εκείνου που συνιστά τον *Umwelt* και όλων όσων υπάρχουν, στο υποκείμενο, ώστε να τον αντιμετωπίσει.

Θεωρώ ότι ήδη σας έχω υπογραμμίσει τι βρίσκουμε επί του θέματος σε κάτι που δεν είναι ούτε καν ένα μικρό διήγημα, αλλά μια σημείωση, μια εκτύπωση του Τσέχωφ (Tchekhov), που μεταφράστηκε με τον τίτλο *Οι τρόμοι*. Προσπάθησα να καταλάβω τον τίτλο στα ρωσικά, μάταια, διότι αυτό το κείμενο, ανεξήγητα, τέλεια εντοπισμένο ως προς το έτος της γαλλικής μετάφρασής του, κανένας από τους Ρώσους ακροατές μου δεν μπόρεσε να μου το ξαναβρεί στις εκδόσεις του Τσέχωφ, πάραυτα χρονολογημένες. Βρίσκομαι σε αμηχανία και δεν μπορώ να πω ότι δεν απογοητεύτηκα.

Πρόκειται για τους τρόμους που ο ίδιος ο Τσέχωφ είχε βιώσει. Μια ημέρα, μαζί με ένα νεαρό αγόρι που οδηγεί το έλκηθρό του, την *droschka* του, προχωράει σε μια πεδιάδα, και, στη δύση του ηλίου, ενώ ήδη ο ήλιος έχει φύγει από τον ορίζοντα, βλέπει από μακριά ένα καμπαναριό, που εντούτοις μοιάζει σαν από πολύ κοντά ώστε να μπορεί κάποιος να διακρίνει τις λεπτομέρειες. Βλέπει λοιπόν από έναν φεγγίτη να ταλαντεύεται, σ' έναν πολύ υψηλό όροφο για τον οποίο γνωρίζει, επειδή ξέρει το μέρος, ότι κανείς και με κανέναν τρόπο δεν μπορεί να τον φτάσει, μια μυστηριώδη και ανεξήγητη φλόγα, που τίποτα δεν του επιτρέπει να αποδώσει σε κάποιο αποτέλεσμα αντανάκλασης. Κάνει έναν σύντομο υπολογισμό του τι θα μπορούσε να ενεργοποιήσει την ύπαρξη αυτού του φαινομένου, και, έχοντας αποκλείσει κάθε είδος γνωστής αιτίας, κυριεύεται ξαφνικά από κάτι το οποίο, διαβάζοντας το κείμενο, δεν μπορεί καθόλου να ονομαστεί άγχος, και που το μεταφράζουμε με τον όρο του τρόμο. Εκείνο περί του οποίου πρόκειται είναι της τάξεως, όχι του άγχους, αλλά του φόβου. Αυτό για το οποίο φοβάται δεν είναι οτιδήποτε και αν είναι που τον απειλεί, αλλά κάτι που έχει το χαρακτηριστικό να αναφέρεται στο άγνωστο εκείνου που εκδηλώνεται.

Δεύτερο παράδειγμα. Μια ημέρα, βλέπει να περνάει από τον ορίζοντά του ένα είδος βαγονιού που του δίνει την εντύπωση ότι πρόκειται για ένα βαγόνι φαντομάς, καθότι τίποτα δεν εξηγεί την κίνησή

του. Το εν λόγω βαγόι περνάει με μεγάλη ταχύτητα, ακολουθώντας την καμπύλη της σιδηροδρομικής γραμμής που βρίσκεται εκείνη τη στιγμή μπροστά του. Από πού άραγε έρχεται; Που πηγαίνει; Ετούτη η ξεκομμένη εμφάνιση, φαινομενική, σε κάθε εντοπισμένη αιτιοκρατία, ιδού ακόμη τι τον βάζει, για μια στιγμή, στην αναταραχή ενός πραγματικού πανικού, που είναι πράγματι της τάξεως του φόβου. Εδώ δεν υπάρχει καθόλου απειλή, το χαρακτηριστικό του άγχους λείπει, με την εξής έννοια ότι το υποκείμενο δεν αισθάνεται πνιγμένο, ούτε αισθάνεται ότι το αφορά και το ενδιαφέρει στο πιο ενδόμυχο του εαυτού του.

Το τρίτο παράδειγμα είναι ενός σκύλου ράτσας για τον οποίο τίποτα δεν του επιτρέπει να εξηγήσει την παρουσία του εκείνη τη στιγμή και σε εκείνο τον τόπο. Ο Τσέχωφ αρχίζει να υποθάλπει το μυστήριο του σκύλου του Φάουστ. Είναι πράγματι από την πλευρά του αγνώστου που ο φόβος εδώ διαγράφεται. Δεν γνωρίζει τη μορφή με την οποία ο διάβολος τον προσεγγίζει. Δεν πρόκειται περί ενός αντικειμένου, δεν πρόκειται περί του φόβου για τον σκύλο που είναι εδώ, πρόκειται για κάτι άλλο, κάτι πέραν του σκύλου.

Επιμένουνε στο γεγονός ότι τα επιτελέσματα του φόβου θα είχαν κατ' αρχήν έναν χαρακτήρα καταλληλόλητας, δηλαδή την ενεργοποίηση της φυγής. Η εν λόγω θέση είναι επαρκώς σύμφωνη με το γεγονός ότι, σε πολλές περιπτώσεις, ο φόβος παραλύει, εκδηλώνεται μέσω ανασταλτικών ενεργειών, σχεδόν τελείως αποδιοργανωμένων, ή ρίχνει το υποκείμενο στην απόγνωση που είναι η λιγότερο κατάλληλη ως απάντηση. Αρμόζει λοιπόν να ψάξουμε αλλού την αναφορά μέσω της οποίας ο φόβος διακρίνεται από το άγχος.

Θεωρείτε ασφαλώς ότι αν σας προάγω πως το άγχος δεν είναι δίχως αντικείμενο δεν πρόκειται μόνον για μια επιθυμία να παίξω με μια ανατροπή, μ' ένα παράδοξο. Ασφαλώς ο όρος του αντικειμένου, σφυρηλατημένου από εμένα εδώ και καιρό, λαμβάνει εδώ μια διακριτή έμφαση από εκείνη που έχει στους συγγραφείς που μιλάνε για το αντικείμενο του φόβου. Αυτή η διατύπωση διαγράφει μια σχέση που έχει υποκειμενικοποιηθεί. Προσδιορίζει ένα σκαλοπάτι με αφετηρία το οποίο θα ήθελα να προχωρήσω περισσότερο σήμερα.

Στο *vor etwas* του Φρόιντ, είναι εύκολο να του δώσουμε άμεσα το στήριγμά του, διότι το αρθρώνει με κάθε τρόπο στο άρθρο του. Είναι αυτό που ονομάζει ο εσωτερικός κίνδυνος, *Gefahr* ή *Gefährdung*, εκείνος που προέρχεται από το εσωτερικό. Σας το είπα, δεν πρόκειται να μείνουμε ικανοποιημένοι με αυτή την έννοια του κινδύνου. Ήδη σας υπογράμμισα πρόσφατα τον προβληματικό της χαρακτήρα όταν πρόκειται για εξωτερικό κίνδυνο. Τι προειδοποιεί το υποκείμενο ότι πρόκειται για έναν κίνδυνο; - αν μη τι άλλο ο ίδιος ο φόβος, αν μη τι άλλο το άγχος. Το νόημα που μπορεί να έχει ο όρος του εσωτερικού κινδύνου συνδέεται με τη λειτουργία διατήρησης μιας δομής. Είναι της τάξεως αυτού που ονομάζουμε άμυνα. Στον όρο μάλιστα της άμυνας, ενέχεται η ίδια η λειτουργία του κινδύνου, αλλά αυτή δεν έχει εντούτοις διασαφηνιστεί.

Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να ακολουθήσουμε περισσότερο βήμα προς βήμα τη δομή, και να προσδιορίσουμε πού σκοπεύουμε να εντοπίσουμε αυτό το γνώρισμα του σήματος στο οποίο ο Φρόιντ σταμάτησε, ως κάτι που είναι το πιο προσίδιο να μας δηλώσει, σε εμάς τους άλλους αναλυτές, την χρήση της λειτουργίας του άγχους που θα μπορούσαμε να κάνουμε.

Μόνον ο όρος του πραγματικού, στην αδιαφανή του λειτουργία που είναι αυτή για την οποία μιλάω ώστε να της αντιπαραθέσω εκείνη του σημαίνοντος, μας επιτρέπει να προσανατολιστούμε. Μπορούμε ήδη να πούμε ότι το εν λόγω *etwas* ενώπιον του οποίου το άγχος λειτουργεί ως σήμα είναι της τάξεως του μη αναγώγιμου του πραγματικού. Με αυτή τη σημασία τόλμησα να σας διατυπώσω ότι απ' όλα τα σήματα, το άγχος είναι εκείνο που δεν εξαπατάει.

Περί του πραγματικού λοιπόν, περί ενός τρόπου μη αναγώγιμου κάτω από το οποίο το πραγματικό παρουσιάζεται στην εμπειρία, ιδού περί τίνος το άγχος συνιστά σήμα. Τέτοιου είδους είναι το καθοδηγητικό νήμα το οποίο σας ζητώ να πάρετε για να δείτε που θα μας πάει.

Στην πράξη που αριθμητικά καλούμε διαίρεση, η θέση ετούτου του πραγματικού μπορεί να εγγραφεί με τον φορέα του σημείου της μπάρας.

A S

a A/

S/

Τρίτο σχήμα της διαίρεσης

Σας έμαθε ήδη να τοποθετείτε τη διαδικασία της υποκειμενικοποίησης, στο μέτρο που το υποκείμενο έχει να συγκροτηθεί στον τόπο του Άλλου υπό τα αρχέγονα είδη του σημαίνοντος, και πάνω στο δεδομένο αυτού του θησαυρού του σημαίνοντος ήδη συγκροτημένου στον Άλλο, τόσο ουσιώδης για κάθε έλευση της ανθρώπινης ζωής και όλων όσων εμείς μπορούμε να συλλάβουμε για το φυσικό *Umwelt*. Ο θησαυρός του σημαίνοντος όπου έχει να τοποθετηθεί περιμένει ήδη το υποκείμενο, που, σε αυτό το μυθικό επίπεδο, δεν υπάρχει ακόμη. Δεν θα υπάρξει παρά εκκινώντας από το σημαίνον που προηγείται αυτού, και που είναι συγκροτητικό σε σχέση με αυτό.

Ας πούμε ότι το υποκείμενο κάνει μια πρώτη ερωτηματική πράξη στο A (Άλλος) – πόσες φορές; Η πράξη ούσα υποτιθέμενη, εμφανίζεται λοιπόν μια διαφορά μεταξύ του A-απάντηση, σημαδεμένη από την ερώτηση, και του A-δεδομένου, κάτι που συνιστά το υπόλοιπο, το μη αναγώγιμο του υποκειμένου. Πρόκειται για το a . Το a είναι εκείνο που απομένει από το μη αναγώγιμο στο πλαίσιο της ολικής πράξης της έλευσης του υποκειμένου στον τόπο του Άλλου, και από εκεί είναι που θα λάβει τη λειτουργία του.

Η σχέση αυτού του a με το S (Υποκείμενο), το a στο βαθμό που συνιστά ακριβώς εκείνο που εκπροσωπεί το S ως προς το μη αναγώγιμο πραγματικό του, αυτό το a στο S είναι εκείνο που κλείνει την πράξη της διαίρεσης, επειδή πράγματι το A, αν μπορούμε να πούμε, δεν έχει κοινό παρονομαστή μεταξύ του a και του S. Αν θέλουμε, μέσω σύμβασης,

κλείνοντας πάραυτα την πράξη, τι άραγε κάνουμε; Τοποθετούμε στον αριθμητή το υπόλοιπο και στον παρονομαστή τον διαιρέτη. Το S/ (Διχασμένο Υποκείμενο) είναι ισοδύναμο με το α στο S.

$$S/ = \alpha / S$$

Στον βαθμό που αυτό το υπόλοιπο είναι η πτώση, αν μπορούμε να πούμε, της υποκειμενικής πράξης, εκεί δομικά αναγνωρίζουμε, μέσω αριθμητικής αναλογίας, το χαμένο αντικείμενο. Από την μια πλευρά, έχουμε να κάνουμε με αυτό ως προς την επιθυμία, από την άλλη επίσης με αυτό ως προς το άγχος. Με αυτό έχουμε να κάνουμε στο άγχος σε μια χρονική στιγμή λογικά πρωθύστερης από τη χρονική στιγμή της επιθυμίας.

A S	χ
α A/	άγχος
S/	επιθυμία

Το άγχος ανάμεσα στο χ και την επιθυμία

Για να υποδηλώσουμε τα τρία στάδια της πράξης της διαίρεσης, θα πούμε ότι υπάρχει εδώ στην αρχή ένα χ το οποίο δεν μπορούμε να το ονομάσουμε παρά αναδρομικά, το οποίο συνιστά κυριολεκτικά μιλώντας την προσέγγιση του Άλλου, τον ουσιώδη στόχο όπου το υποκείμενο έχει να τοποθετηθεί. Εδώ έχουμε το επίπεδο του άγχους, που είναι συστατικό της εμφάνισης της λειτουργίας του α. Και είναι στον τρίτο όρο που εμφανίζεται το S/ ως υποκείμενο της επιθυμίας.

Για να εμψυχώσουμε την αφαίρεση, δίχως άλλο ακραία, που αρθρώνω, θα σας επαναφέρω στο προφανές της εικόνας, πόσω μάλλον

που και νομίμως πρόκειται περί της εικόνας, το ότι δηλαδή το μη αναγώγιμο του α είναι της τάξεως της εικόνας.

Εκείνος που κατείχε το αντικείμενο της επιθυμίας και του νόμου, εκείνος που απόλαυσε την μητέρα του, ο Οιδίποδας για να τον κατονομάσουμε, κάνει αυτό το επιπλέον βήμα, διαπιστώνει τι έκανε. Γνωρίζετε λοιπόν τι του συνέβη. Πως άραγε να πούμε εκείνο που είναι της τάξεως του άφατου, και εκ του οποίου θέλω πάραυτα να αναδείξω την εικόνα; Αυτός βλέπει τι έκανε, κάτι που έχει ως συνέπεια πως βλέπει – ιδού η λέξη ενώπιον της οποίας σκοντάφτω – την χρονική στιγμή με τα ίδια του τα μάτια, πρησμένα από τον υαλώδη όγκο τους, στο πάτωμα, μπερδεμένος σωρός σκουπιδιών, καθότι, επειδή έχει αποσπάσει από τις κόγχες τους τα μάτια του, έχασε προφανώς την όραση. Και πάραυτα, δεν είναι δίχως να τα δει, να τα δει σαν τέτοια, ως το αντικείμενο-αίτιο, επιτέλους τόσο αποκαλυμμένο, έσχατο, όχι πια ένοχος αλλά εκτός ορίων, λαγνεία, επειδή θέλησε να γνωρίσει.

Η παράδοση λέει μάλιστα ότι από εκείνη τη χρονική στιγμή και μετά αυτός γίνεται πραγματικά μάντης³. Στον Κολωνό, βλέπει επίσης όσο μακριά μπορούμε να δούμε, τόσο μακριά που βλέπει μπροστά του το μελλοντικό πεπρωμένο της Αθήνας.

Ποια είναι άραγε η στιγμή του άγχους; Είναι άραγε το δυνατόν / η δυνατότητα ετούτης της χειρονομίας μέσω της οποίας ο Οιδίποδας ξεριζώνει τα μάτια του, κάνοντάς τα θυσία, προσφέροντας τα λύτρα της τύφλωσης απ' όπου ολοκληρώθηκε το πεπρωμένο του; Αυτό είναι το άγχος; Μήπως άραγε η δυνατότητα που έχει ο άνθρωπος να αυτοακρωτηριαστεί; Όχι, πρόκειται κυριολεκτικά για ό,τι προσπαθώ να σας ορίσω μέσω αυτής της εικόνας, πρόκειται για την αδύνατη όραση των ίδιων σας των ματιών κατά γης που σας απειλεί.

Ιδού το πιο σίγουρο κλειδί εκείνου που θα μπορούσατε πάντοτε να ξαναβρείτε στο φαινόμενο του άγχους, με οποιοδήποτε τρόπο προσέγγισης και αν σας παρουσιάζεται.

Όσο εκφραστική, όσο προκλητική κι αν είναι, αν μπορούμε να πούμε, η στενότητα του τόπου που σας υποδεικνύω ως ούσα εκείνη που έχει περιχαρακωθεί από το άγχος, αντιλαμβάνεστε σαφώς ότι η εν λόγω

---

³ Με την διπλή έννοια του όρου, αυτός που μπορεί να δει.

εικόνα, δεν βρίσκεται εδώ ως εκτός ορίων από κάποια επιτηδευμένη επιλογή μου. Δεν πρόκειται για μια εκκεντρική επιλογή. Είναι σύνηθες να την συναντούμε.

Ας πάτε στην πρώτη έκθεση που έχει έρθει, για παράδειγμα αυτή που είναι τώρα ανοιχτή για το κοινό στο μουσείο Διακοσμητικών Τεχνών, και θα δείτε εκεί δυο πίνακες του Θουρμπάραν [Zurbarán], ο ένας από το Μονπελιέ [Monpellier], ο άλλος από την Νάντη [Nantes], που σας παρουσιάζουν την Λουκία [Lucie] και την Αγάθη [Agathe], με την καθεμιά, η μια τα μάτια της, η άλλη και τα δύο της στήθη της σ' ένα πιάτο, *μάρτυρες*⁴, πράγμα που σημαίνει μάρτυρες.

Το άγχος δεν είναι το γεγονός ότι αυτά τα μάτια έχουν εκριζωθεί, ότι αυτά τα στήθη έχουν αποσπαστεί. Αξίζει να παρατηρήσουμε ότι ετούτες οι χριστιανικές εικόνες δεν είναι ιδιαίτερα μη ανεκτές, παρά το γεγονός ότι κάποιιοι, για λόγους που δεν είναι πάντοτε οι καλύτεροι, στραβομουτσουνιάζουν μπροστά τους. Ο Σταντάλ [Stendhal], μιλώνας για τον Άγιο Στέφανο [San Stefano il Rotondo] στην Ρώμη, βρίσκει ότι οι εικόνες που κοσμούν τους τοίχους είναι αηδιαστικές. Ασφαλώς, στο επονομαζόμενο μέρος, οι εν λόγω είναι αρκετά στερημένες τέχνης ώστε να εισαχθούμε κάπως πιο ζωντανά στην σημασία τους. Αλλά τα γοητευτικά πρόσωπα που μας φέρνει ο Θουρμπάραν, παρουσιάζοντάς μας αυτά τα αντικείμενα στο πιάτο, δεν μας παρουσιάζουν τίποτε περισσότερο παρά εκείνο που μπορεί επί τη ευκαιρία να συνιστά, και εμείς δεν στερούμεθα εν προκειμένω, το αντικείμενο της επιθυμίας μας. Ετούτες οι εικόνες δεν μας εισάγουν με κανέναν τρόπο, αναφορικά με ό,τι κοινό έχουν μεταξύ μας, στην τάξη του άγχους.

Για να παραχθεί το άγχος, θα έπρεπε να ήταν μπλεγμένο το υποκείμενο πιο προσωπικά, ότι θα ήταν σαδιστής ή μαζοχιστής για παράδειγμα. Δεν μιλάω για κάποιον που θα μπορούσε να έχει φαντασιώσεις που αναδεικνύουμε ως σαδιστικές ή μαζοχιστικές, αλλά για έναν πραγματικό μαζοχιστή, για έναν πραγματικό σαδιστή, για τους οποίους μπορούμε να εντοπίσουμε, να διατάξουμε, να οικοδομήσουμε την ουσιώδη προϋπόθεση, την θεμελιακή κατάσταση, μέσω συνεχών αποκλεισμών, μέσω της αναγκαιότητας να ωθήσουμε πιο μακριά το επίπεδο της θέσης τους παρά μέσω αυτού που μας έχει δοθεί από

---

⁴ Ελληνικά στο πρωτότυπο.

κάποιους ως *Erlebnis* – όρος πιο ομογενής με την νεύρωση – αλλά που δεν είναι παρά η εικόνα κάποιου πράγματος πέραν που συνιστά τον ειδοποιό χαρακτήρα της διαστροφικής θέσης, όπου ο νευρωτικός αναφέρεται και στηρίζεται για στόχους στους οποίους θα επανέλθουμε. Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να πούμε εκείνο που μπορούμε να εικάσουμε αναφορικά με το τι είναι σαδιστική ή μαζοχιστική θέση. Εκείνο που στις εικόνες της Λουκίας και της Αγάθης πράγματι κινεί το ενδιαφέρον μας, το κλειδί είναι εν προκειμένω το άγχος. Πρέπει όμως να το ψάξουμε.

Ο μαζοχιστής, σας είπα την τελευταία φορά, ποια είναι άραγε η θέση του; Τι του κρύβει η φαντασίωσή του όντας το αντικείμενο μιας απόλαυσης του Άλλου; - κάτι που συνιστά την αμιγή του θέληση ως προς την απόλαυση, διότι εξάλλου, ο μαζοχιστής δεν συναντά υποχρεωτικά τον παρτενέρ του, όπως μια χιουμοριστική ιστοριούλα που δεν αναφέρεται ποτέ εδώ σας το θυμίζει⁵. Τι είναι αυτό που αποκρύπτει τη θέση αντικειμένου; - αν δεν είναι το να ξανασυναντήσει τον ίδιο του τον εαυτό, να τοποθετηθεί στη λειτουργία του ανθρώπινου κουρελιού, αυτού του φτωχού, αποχωρισμένου σωματικού απόβλητου που μας παρουσιάζεται πάνω σε αυτούς τους πίνακες. Ιδού γιατί λέω ότι ο στόχος της απόλαυσης του Άλλου είναι ένας φαντασιακός στόχος. Εκείνο που επιζητείται, είναι η απάντηση του Άλλου, ως προς αυτή την ουσιώδη πτώση του υποκειμένου στην ύστατή του μιζέρια, και η εν λόγω απάντηση είναι το άγχος.

Που βρίσκεται εν προκειμένω αυτός ο Άλλος; Να γιατί πράχτηκε σε αυτόν τον κύκλο ο τρίτος όρος που είναι πάντοτε παρόν στην διαστροφική απόλαυση. Η βαθιά αμφισημία όπου τοποθετείται μια σχέση φαινομενικά δυαδική, βρίσκεται εδώ. Τελικά μπορούμε να πούμε – και το πράγμα έχει αναδειχθεί επαρκώς από κάθε είδους γνωρισμάτων της ιστορίας – ότι αυτό το άγχος, που είναι ο τυφλός στόχος του μαζοχιστή διότι η φαντασίωσή του τού το κρύβει, είναι ωστόσο πραγματικά εκείνο που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε το άγχος του Θεού.

Χρειάζεται άραγε να επικαλεστώ τον πιο θεμελιακό χριστιανικό μύθο για να δώσω σάρκα και οστά σε ό,τι εδώ προάγω; Όλη η χριστιανική περιπέτεια αρχίζει με μια κεντρική απόπειρα ενσαρκωμένη από έναν άνθρωπο του οποίου έχουμε εκ νέου ακόμη να ακούσουμε

---

⁵ Cf. Alphonse Allais : *Un drame bien parisien*.

όλους τους λόγους, επειδή είναι εκείνος που ώθησε τα πράγματα έως το τελευταίο όριο ενός άγχους που δεν βρίσκει τον πραγματικό του κύκλο παρά στο επίπεδο αυτού για τον οποίο εγκαθιδρύθηκε η θυσία, δηλαδή τον Πατέρα.

Ο Θεός δεν έχει ψυχή. Είναι τελείως προφανές, κανένας θεολόγος δεν σκέφτηκε ακόμη να του αποδώσει μία. Πάραυτα, η ριζική αλλαγή προοπτικής στην σχέση με τον Θεό ξεκίνησε μ' ένα δράμα, ένα πάθος, όπου κάποιος κατέστη η ψυχή του Θεού. Η θέση της ψυχής χρίζει να τοποθετηθεί στο επίπεδο του α ως υπόλειμμα, έκπτωτου αντικειμένου. Δεν υπάρχει ζωντανή θεώρηση της ψυχής, με όλη τη δραματική πομπή όπου η έννοια εμφανίζεται και λειτουργεί στον χώρο του πολιτισμού μας, ειμή μόνον συνοδευόμενη, με τον πιο ουσιώδη τρόπο, από την εικόνα της έκπτωσης. Όλα όσα διατυπώνει ο Κίρκεγκορ [Kierkegaard] δεν είναι τίποτε άλλο παρά αναφορά στα εν λόγω σημαντικά, δομικά σημεία προσανατολισμού.

Παρατηρείστε ότι ξεκίνησα από τον μαζοχιστή. Ήταν το πιο δύσκολο, αλλά εξίσου εκείνο προς αποφυγή συγχύσεων, διότι από εδώ μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τι είναι ο σαδιστής, και η παγίδα που βρίσκεται εκεί να τον κάνει δηλαδή το αντίστροφο, την άλλη πλευρά, την αντίθετη θέση του μαζοχιστή, εκτός και αν προβούμε, κάτι που συνήθως γίνεται, στην αντίθετη κατεύθυνση.

Στον σαδιστή το άγχος είναι λιγότερο κρυμμένο. Είναι μάλιστα τόσο λίγο κρυμμένο που έρχεται εμπροσθεν της φαντασίωσης, η οποία καθιστά το άγχος του θύματος μια απαιτούμενη προϋπόθεση. Μονάχα, που αυτό πρέπει να μας βάλλει σε υποψίες.

Τι ψάχνει άραγε ο σαδιστής στον Άλλο; Είναι τελείως σαφές ότι, γι' αυτόν, ο Άλλος υπάρχει, και δεν είναι επειδή τον εκλαμβάνει για αντικείμενο που πρέπει να πούμε ότι εδώ υπάρχει κι εγώ δεν ξέρω ποια ανώριμη ή ακόμη και προγεννητική σχέση. Ο Άλλος είναι απολύτως ουσιώδης, και ιδού τι θέλησα να διατυπώσω όταν σας έκανα το Σεμινάριό μου πάνω στην ηθική συνδέοντας τον Καντ και τον Σαντ, και δείχνοντάς σας επ' αυτού ότι η ουσιώδης αμφισβήτηση του Άλλου από τον Σαντ φτάνει έως το σημείο να προσποιηθεί, και όχι τυχαία, τις απαιτήσεις του ηθικού νόμου, που βρίσκονται εκεί για να μας δείξουν ότι η αναφορά στον Άλλο ως τέτοια συνιστά μέρος του στόχου του.

Τι άραγε αυτός ψάχνει; Εδώ είναι που τα κείμενα, όσα δίνουν κάποια λαβή σε μια επαρκή κριτική, λαμβάνουν την αξία τους, υπογραμμίζοντας το ανοίκειο τέτοιων στιγμών, τέτοιων καμπών που αποσπώνται, συνιστώντας παραφωνία σε σχέση με το νήμα που ακολουθεί. Σας αφήνω να ξαναψάξετε στην *Ιουλίττα*, ακόμη και στις *Εκατόν είκοσι ημέρες*, κάποια χωρία όπου τα πρόσωπα, όλως απασχολημένα να χορτάσουν μέσω των επιλεγμένων θυμάτων τους το ακόρεστο των βασανισμών, εισέρχονται σε αυτήν την αλλόκοτη, μοναδική και περίεργη έξαψη που εκφράζεται με ετούτες τις παράξενες λέξεις, που τελικά, εδώ είναι απαραίτητο να αρθρώσω – *Πήρα*, κραυγάζει ο βασανιστής, *το δέρμα του μαλάκα*.

Δεν πρόκειται σε αυτό το σημείο για ένα γνώρισμα που είναι αυτονόητο στο πλαίσιο του δυνατού να φανταστούμε. Ο προνομιακός του χαρακτήρας, η στιγμή του ενθουσιασμού που το συνυποδηλώνει, το καθεστώς του ως υπέρτατο ξεστομισμένο τρόπαιο στο ζενίθ του κεφαλαίου, είναι επαρκώς προσδιοριστικό του εξής, ότι κατά κάποιον τρόπο εκείνο που επιζητείται είναι το ανάποδο του υποκειμένου, κάτι που λαμβάνει τη σημασία του μέσω του γνωρίσματος του αναποδογυρισμένου γαντιού που υπογραμμίζει την γυναικεία υπόσταση του θύματος. Πρόκειται για το πέρασμα προς τα έξω εκείνου που είναι μύχια κρυμμένο. Ας παρατηρήσουμε παράλληλα ότι το ίδιο το κείμενο υποδεικνύει κατά κάποιο τρόπο πως η εν λόγω χρονική στιγμή είναι τελείως ανεξιχνίαστη από το υποκείμενο, και του υποκρύπτει το χαρακτηριστικό του προσίδιου άγχους του.

Το λιγοστό φως που μας δίνουν τα κείμενα επεξηγηματικής μορφής αναφορικά με την πραγματικά σαδιστική σχέση, καθότι απομακρύνονται της φαντασίωσης, μας υποβάλλουν εντούτοις το εξής, δηλαδή τον εργαλειακό χαρακτήρα στον οποίο ανάγεται η λειτουργία του τελεστή, κάτι που του αποκρύπτει, παρά ερχόμενη μόνον ως αναλαμπή, ο στόχος της ενέργειάς του.

Το εγχείρημά του έχει το χαρακτηριστικό μιας εργασίας που σχετίζεται με τον Θεό. Ο Θεός εξαπλώνεται παντού στα κείμενα του Σαντ. Ο εν λόγω δεν μπορεί να προχωρήσει ένα βήμα αναφορικά με το Υπέρτατο-εν κακώ-Ον δίχως να εμφανιστεί –και είναι τελείως σαφές γι' αυτόν όπως και για όποιον μιλάει – ότι πρόκειται για τον Θεό. Ο σαδιστής παραδίνεται σε μια τρελή κακία, σημαντική, εξαντλητική

μέχρις του σημείου να αστοχήσει, ώστε να πραγματώσει εκείνο που, ευχαριστώ Θεέ μου, αυτή είναι η περίπτωση, ο Σαντ μας απαλλάσσει ως προς το να το οικοδομήσουμε εκ νέου διότι το αρθρώνει ως τέτοιο, δηλαδή – να πραγματώσει την απόλαυση του Θεού.

Θεωρώ ότι σας έδειξα εν προκειμένω το παιχνίδι απόκρυψης μέσω του οποίου, στον σαδιστή και τον μαζοχιστή, το άγχος και το αντικείμενο περνούν σε πρώτο επίπεδο, το ένα εις βάρος του άλλου όρου.

Σε ετούτες τις δομές φανερώνεται η ριζική σχέση του άγχους προς το αντικείμενο ως έκπτωτο. Η ουσιώδης λειτουργία του συνίσταται στο να είναι το υπόλοιπο του υποκειμένου, υπόλοιπο ως πραγματικό.

Ασφαλώς, ετούτο μας παρακινεί να δώσουμε επί πλέον έμφαση στο πραγματικό καθεστώς αυτών των αντικειμένων.

3

Προχωρώντας στο επόμενο κεφάλαιο, δεν θα παραλείψω να υπογραμμίσω μέχρι ποιου σημείου το πραγματικό καθεστώς των αντικειμένων, ήδη εντοπισμένα από εμάς, αφέθηκε στην άκρη ή προσδιορίστηκε λανθασμένα από ανθρώπους που θέλουν να αξιώνονται πάραυτα βιολογικών αναφορών.

Ιδού η ευκαιρία να αντιληφθούμε ορισμένα χαρακτηριστικά που αναδεικνύονται, και στα οποία θα ήθελα να σας εισάγω όπως μπορώ, σπρώχνοντας το αλέτρι μου μπροστά μου. Διότι τελικά, επειδή τα έχουμε εδώ, για παράδειγμα στο πιάτο της Αγίας Αγάθης, δεν έχουμε μια ευκαιρία να στοχαστούμε πάνω σε ό,τι είπαμε εδώ και καιρό; - δηλαδή ότι το άγχος εμφανίζεται στο πλαίσιο του αποχωρισμού. Πράγματι, το διαπιστώνουμε σαφώς, πρόκειται για εκχωρήσιμα αντικείμενα. Δεν είναι τυχαία εκχωρήσιμα, όπως το πόδι μιας ακρίδας. Είναι εκχωρήσιμα διότι έχουν ήδη ανατομικά έναν ορισμένο χαρακτηριστικό επικόλλησης, γιατί βρίσκονται εκεί συνδεδεμένα.

Αυτό το πολύ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ορισμένων ανατομικών μερών του σώματος εξειδικεύει έναν τομέα του ζωϊκού είδους, εκείνον

που ονομάζουμε θηλαστικά. Είναι αρκετά περίεργο ότι δεν αντιληφθήκαμε το χαρακτηριστικό, κυριολεκτικά μιλώντας, σημαίνοντος αυτού του γνωρίσματος. Φαίνεται πως εδώ υπάρχουν πιο δομικά πράγματα από τις θηλές για να προσδιορίσουμε αυτή την ομάδα ζώων, που παρουσιάζει ασφαλώς και άλλα χαρακτηριστικά ομογενοποίησης μέσω των οποίων θα μπορούσαμε να τα προσδιορίσουμε. Δίχως άλλο δεν έχει κανείς άδικο να επιλέξει τα εν λόγω χαρακτηριστικά, αλλά είναι πράγματι μια περίπτωση όπου διαπιστώνουμε ότι το πνεύμα της αντικειμενοποίησης δεν υπάρχει δίχως να έχει επηρεαστεί από την ψυχολογική κύηση ορισμένων σημασιών στις οποίες έχουμε ιδιαίτερως εντυφώσει.

Ζωοτόκα ή ωοτόκα, ετούτη η διαίρεση έγινε πράγματι για να μας μπερδέψει. Όλα τα ζώα είναι ζωοτόκα διότι γεννούν αυγά στα οποία υπάρχει ένα ζωντανό, και όλα είναι ωοτόκα διότι δεν υπάρχουν ζωοτόκα που δεν είχαν ζωοτοκισθεί στο εσωτερικό ενός αυγού.

Γιατί όμως να μην δώσουμε όλη τη σπουδαιότητα σε αυτό το χαρακτηριστικό που είναι πράγματι ανάλογο με εκείνο που σας έχω πει αναφορικά με το στήθος; - δηλαδή ότι, για τα αυγά που διαθέτουν έναν ορισμένο χρόνο ενδομήτριας ζωής, υπάρχει ένα μη αναγώγιμο στη διαίρεση του αυγού στοιχείο που ονομάζεται πλακούντας. Κι εδώ υπάρχει επίσης κάτι της τάξεως της επικόλλησης. Εν συντομία, δεν είναι τόσο το παιδί που ρουφά την μητέρα από το γάλα της, είναι το στήθος. Με τον ίδιο τρόπο, είναι η ύπαρξη του πλακούντα που δίνει στη θέση του παιδιού στο εσωτερικό του σώματος της μητέρας τον χαρακτήρα της παρασιτικής του εμφώλευσης, ενίοτε έκδηλη στο επίπεδο της παθολογίας. Βλέπετε ότι σκοπεύω να δώσω έμφαση στο προνόμιο κάποιων στοιχείων που μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως αμφιδοχείς.

Από ποια πλευρά βρίσκεται άραγε το στήθος; Στην πλευρά αυτού που θηλάζει ή αυτού που θηλάζεται; Εδώ υπάρχει μια αμφισημία για την οποία κάποιες φορές η αναλυτική θεωρία οδηγήθηκε να μιλήσει αναφορικά με το στήθος και τη μητέρα, υπογραμμίζοντας βέβαια ότι αυτό δεν είναι το ίδιο πράγμα. Το να χαρακτηρίσουμε το στήθος ως μερικό αντικείμενο εξαντλήσαμε άραγε το θέμα; Όταν λέω *αμφιδοχέας*, υπογραμμίζω ότι είναι επίσης απαραίτητο να αρθρώσουμε τόσο τη σχέση του μητρικού υποκειμένου με το στήθος όσο και του παιδιού με το στήθος. Η τομή δεν περνάει και για τους δύο από το ίδιο μέρος.

Υπάρχουν δύο τομές τόσο διακριτές που αφήνουν διαφορετικά απόβλητα. Για το παιδί, η τομή του ομφάλιου λώρου αφήνει αποχωρισμένα τα περιτυλίγματα, που είναι ομογενή προς αυτό, σε συνέχεια με το εκτόδεσμα και το ενδόδεσμά του. Για τη μητέρα, η τομή τοποθετείται στο επίπεδο της πτώσης του πλακούντα. Ιδού για ποιο λόγο μάλιστα εμείς τα ονομάζουμε εκχωρήσιμα. Το εκχωρήσιμο του αντικείμενου *a* είναι εδώ, εκείνο που συνιστά τη λειτουργία του. Η πτώση, το *niederfallen*, είναι τυπική όταν προσεγγίζουμε το αντικείμενο *a* που εντούτοις είναι τόσο ουσιώδες για το υποκείμενο όσο κανένα άλλο μέρος του εαυτού του.

Αυτό το σύντομο λουστράρισμα των γραμμών αποχωρισμού όπου παράγεται η εν λόγω πτώση δεν έγινε ώστε να σας πάει απευθείας σε απερίσκεπτες αναθεωρήσεις, αλλά για να σας κάνει να πλεύσετε κατευθείαν στο επίπεδο όπου η εν λόγω επερώτηση μεταφέρεται, δηλαδή στον ευνουχισμό.

Εδώ επίσης, έχουμε να κάνουμε μ' ένα όργανο. Δεν μπορούμε άραγε να ψάξουμε, μέσω αναλογίας προς την εικόνα που παρήγαγα σήμερα ενώπιόν σας, αν δεν έχουμε ήδη την ένδειξη ότι το άγχος χρειάζεται να τοποθετηθεί αλλού και όχι στην απειλή ευνουχισμού, δηλαδή σε εκείνο που ονόμασα η εν δυνάμει χειρονομία ευνουχισμού;

Προσεγγίζοντας το φαινόμενο κάνουμε πάντοτε γαργάρα τα περί βιολογίας, μ' έναν χαρακτήρα απίστευτης ελαφρότητας. Ένα πέος δεν περιορίζεται στο πεδίο του φανερού. Υπάρχουν ένα σωρό έντομα, αηδιαστικά με διαφορετικό τρόπο, από τα βλαπτοειδή έως την κατσαρίδα, που έχουν κεντριά. Το κεντρί πάει πολύ μακριά στα ζώα. Δεν θέλω να σας κάνω σήμερα ένα μάθημα συγκριτικής ανατομίας, σας παρακαλώ να αναφερθείτε εν προκειμένω στους συγγραφείς, θα σας τους υποδείξω, αλλά στις πλείστες των περιπτώσεων το κεντρί είναι ένα όργανο που χρησιμεύει στο γάντζωμα.

Δεν γνωρίζουμε τίποτα για την ερωτική απόλαυση των βλαπτοειδών ή της κατσαρίδας. Τίποτε εντούτοις δεν δείχνει ότι στερούνται αυτής. Άραγε η απόλαυση και η σεξουαλική συνεύρεση έχουν πάντοτε την πιο στενή σχέση; Είναι πολύ πιθανόν, αλλά λίγο μας νοιάζει. Μπορούμε να εικάσουμε ότι η ανθρώπινη εμπειρία μας είναι εκείνη των θηλαστικών που μας μοιάζουν περισσότερο. Επομένως,

επεκτείνοντάς το αυτό στα έντομα και συνδέοντας την απόλαυση και το κεντρί, λαμβάνουμε τα πράγματα ως αυτονόητα. Όμως, κάθε τι δείχνει ότι, εκεί όπου το συνουσιακό εργαλείο είναι ένα κεντρί, ένα νύχι, ένα αντικείμενο γαντζώματος, σε κάθε περίπτωση πρόκειται για ένα όργανο που δεν φουσκώνει ούτε ξεφουσκώνει.

Το ότι σε εμάς, για να περιοριστούμε σε εμάς, η απόλαυση του οργασμού συμπίπτει με το γεγονός ότι το όργανο τίθεται εκτός μάχης, εκτός παιχνιδιού μέσω της πτώσης της στύσης, αξίζει ώστε να μην το εκλάβουμε σαν ένα γνώρισμα που ανήκει στην *Wesenheit*, στην ουσιαστικότητα του οργανισμού, όρος του Γκόλντστάιν. Μόλις αναλογιζόμαστε επ' αυτού, η εν λόγω σύμπτωση δεν έχει τίποτα το ακριβές, και δεν είναι, αν θα μπορούσα να πω, στην φύση των ανθρωπίνων πραγμάτων.

Πράγματι, η πρώτη διαίσθηση του Φρόιντ τον οδηγεί να τοποθετήσει μια ορισμένη καταγωγή του άγχους στην *coitus interruptus*, όπου, από την ίδια τη φύση της τρέχουσας λειτουργίας, το εργαλείο αναδύεται ως προς τις ενέργειές του, και ξαφνικά πέφτει, αν και ο οργασμός υποτίθεται πως σηματοδοτεί μια κοινή ικανοποίηση. Σε αυτό το σημείο υπάρχουν ερωτήματα που αφήνω μετέωρα, λέω μονάχα πως το άγχος ανάγεται στον Φρόιντ στην ουσιώδη λειτουργία του εκεί που η οργασμική άνοδος είναι δικαιολογημένα αποσυνδεδεμένη από την ενεργοποίηση του οργάνου. Το υποκείμενο μπορεί να φθάσει στην εκσπερμάτωση, αλλά πρόκειται για μια έξωθεν εκσπερμάτωση, και το άγχος προκαλείται από τον παροπλισμό του οργάνου στο πλαίσιο της απόλαυσης. Η υποκειμενικότητα εντοπίζεται στην πτώση του φαλλού.

Η εν λόγω πτώση υπάρχει εξίσου στον οργασμό όταν ολοκληρώνεται φυσιολογικά. Η έλλειψη στύσης στην συνουσία αξίζει να τραβήξει την προσοχή μας ώστε να αξιολογήσουμε μία από τις διαστάσεις του ευνουχισμού. Το γεγονός ότι ο φαλλός είναι πιο χαρακτηριστικός στην ανθρώπινη εμπειρία μέσω της δυνατότητάς του να καθίσταται έκπτωτο αντικείμενο παρά μέσω της παρουσίας του, ιδού τι προσδιορίζει τη δυνατότητα της θέσης του ευνουχισμού στην ιστορία της επιθυμίας. Είναι σημαντικό να το αναδεικνύουμε, γιατί όσο η επιθυμία δεν είναι δομικά διακριτή από τη διάσταση της απόλαυσης, και όσο το ερώτημα δεν έχει τεθεί, το να ξέρουμε δηλαδή αν για κάθε παρτενέρ υπάρχει μια σχέση, και ποια, μεταξύ της επιθυμίας, κυρίως της επιθυμίας

του Άλλου, και της απόλαυσης, όλο το ζητούμενο είναι καταδικασμένο σε συσκότιση.

Χάρη στον Φρόιντ έχουμε το σημείο σχάσης. Αυτό από μόνο του είναι θαυμαστό. Χάρη στην πολύ πρώιμη αντίληψη που είχε ο Φρόιντ αναφορικά με τον ουσιώδη χαρακτήρα του, εμείς έχουμε τη λειτουργία του ευνουχισμού. Η εν λόγω είναι ενδόμυχα συνδεδεμένη με τα χαρακτηριστικά του εκχωρήσιμου αντικειμένου. Η εκχωρησιμότητα την χαρακτηρίζει ουσιωδώς. Μονάχα με αφετηρία αυτό το εκχωρήσιμο αντικείμενο είναι που εμείς μπορούμε να διαπιστώσουμε τι σημαίνει να μιλάμε για μερικό αντικείμενο.

Όσον αφορά τον οργασμό, αυτός έχει μια ουσιώδη σχέση με τη λειτουργία που ορίζουμε ως η πτώση του πιο πραγματικού του υποκειμένου. Όσοι από εδώ έχουν μια αναλυτική εμπειρία δεν είχαν άραγε τη μαρτυρία περισσότερο από μια φορά; Πόσες φορές άραγε δεν σας είπαν ότι ένα υποκείμενο είχε, δεν λέω απαραίτητα τον πρώτο του, αλλά έναν από τους πρώτους του οργασμούς, τη χρονική στιγμή που χρειαζόταν να επιστρέψει γρήγορα το αντίγραφο μιας έκθεσης ή ενός σχεδίου που έπρεπε να το τελειώσει τάχιστα; Και ύστερα, τι μαζεύουμε άραγε; Το έργο του, εκείνο που ουσιαστικά ήταν αναμενόμενο. Κάτι είναι προς απόσπαση από αυτόν. Πρόκειται για το μάζεμα των αντιγράφων. Εκείνη τη χρονική στιγμή εκσπερματώνει. Εκσπερματώνει στο ζενίθ του άγχους.

Μας μιλάνε για την φημισμένη ερωτικοποίηση του άγχους. Δεν είναι αρχικά, άραγε απαραίτητο, να γνωρίσουμε ποιες σχέσεις έχει το άγχος με τον έρωτα;

Την επόμενη φορά θα προσπαθήσουμε να έχουμε ως έναυσμα τη μελέτη των αντίστοιχων διαστάσεων του άγχους από την πλευρά της απόλαυσης και από την πλευρά της επιθυμίας.

6 Μαρτίου 1963

Στις επόμενες σελίδες:

Φρανθίσκο δε Θουρμπάραν, *Η Αγία Αγάθη*, 1630-33

Του ίδιου, *Η Αγία Λουκία*, 1635-40

S. LVCIA.

